

Α ΤΕΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΩΪΟΥ ΑΣΗΜΙΝΑ Α.Μ. 4068
ΖΩΓΡΑΦΑΚΗ ΜΥΡΤΩ Α.Μ.4243

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επιβλέπων καθηγητής
Κος Φραγκούλης Αντώνιος

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2008-2009

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	6

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.1	Μια ιδιόζουσα σχέση	11
1.2	Σύγκρουση ή συμβίωση τουρισμού - περιβάλλοντος.....	12
1.3	Αλληλεπιδράσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στον τουρισμό.....	13
1.4	Γενική Εκτίμηση.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1	Επιπτώσεις τουρισμού στο περιβάλλον.....	16
2.2	Επιπτώσεις τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον	17
2.2.1	Θετικές επιπτώσεις.....	18
2.2.2	Αρνητικές επιπτώσεις.....	19
2.2.3	Επιπτώσεις στους ιδιαίτερου ενδιαφέροντος πόλους.....	21
2.2.4	Αρνητικές επιπτώσεις του υποβαθμισμένου δύσμορφου κοινωνικού και οικολογικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη του τουρισμού.....	22
2.3	Επιπτώσεις τουρισμού στο πολιτιστικό περιβάλλον	22
2.4	Επιπτώσεις τουρισμού στο κοινωνικό περιβάλλον.....	23
2.5	Τα αίτια των περιβαλλοντικών προβλημάτων.....	24
2.6	Προτάσεις και συμπεράσματα.....	25

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1.1	Προσδιορισμός έννοιας περιβάλλοντος.....	28
1.2	Προστασία φυσικού περιβάλλοντος.....	28
1.3	Έλεγχος τουριστικής ανάπτυξης της χώρας.....	30
1.3.1	Εκτός σχεδίου δόμηση τουριστικών εγκαταστάσεων.....	31
1.3.2	Έλεγχος χωροθέτησης τουριστικών εγκαταστάσεων.....	31
1.3.3	Περιβαλλοντικός έλεγχος.....	32
1.4	Ο νόμος πλαίσιο για το περιβάλλον.....	32
1.5	Ειδικά αντικείμενα προστασίας.....	33

1.5.1 Δάση και δασικές εκτάσεις	33
---------------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

2.1 Περιβαλλοντικές μελέτες.....	36
2.2 Περιβαλλοντική διαχείριση στο εσωτερικό των ξενοδοχείων.....	38
2.3 Τα πιο σημαντικά αποτελέσματα των πράσινων προσπαθειών της GRECOTEL μέχρι σήμερα	40
2.4 Κατηγορίες έργων και δραστηριότητες	42
2.5 Τουριστικές εγκαταστάσεις	42
2.6 Προδιαγραφές για μελέτες επιπτώσεων σε δάση από επεμβάσεις τουριστικών εγκαταστάσεων	43
2.7 Τουριστικές εγκαταστάσεις και ακτές	44
2.8 Τουριστικές εγκαταστάσεις και υδατικοί πόροι	45
2.9 Κυρώσεις και αστική ευθύνη.....	46
2.9.1 Συμπεράσματα.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3.1 Εισαγωγή.....	48
3.2 Προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.....	48
3.3 Προστασία της φυσικής κληρονομιάς -το πρόβλημα των φυσικών τοποθεσιών	49
3.3.1 Το πρόβλημα της οικολογικής ισορροπίας	50
3.4 Προστασία ανθρώπινης κληρονομιάς.....	50
3.5 Προστασία της καλλιτεχνικής κληρονομιάς.....	51
3.6 Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

4.1 Ενσωμάτωση παραδοσιακών οικισμών στο δίκτυο τουριστικών δραστηριοτήτων.....	54
4.2 Παράγοντες προστασίας και αλλοιώσεις - επιπτώσεις.....	55
4.2.1 Παράγοντες που συμβάλλουν στην προστασία	56
4.2.2 Παράγοντες που συμβάλλουν στην αλλοίωση	56
4.3 Αντιμετώπιση επιπτώσεων.....	58
4.3.1 Προγράμματα προστασίας και ανάδειξης παραδοσιακών οικισμών.....	58
4.3.2 Διερεύνηση πλαισίου τουριστικής ανάπτυξης.....	59
Συμπεράσματα.....	61

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ, Η
ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 70'

1.1	Το θεσμικό κενό	64
1.2	Προστασία περιβάλλοντος	64
1.3	Προτεραιότητες	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

2.1	Η περιβαλλοντική πρακτική της Ευρωπαϊκής κοινότητας	67
2.2	Οι ωφέλειες για τον τουριστικό κλάδο	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1	Η σημασία των εκδηλώσεων	69
3.2	1987: Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος	69
3.3	1990: Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού	70
3.4	Το υπάρχον κοινοτικό σχέδιο δράσης για τον τουρισμό	70
3.4.1	Νέες μορφές τουρισμού σε προτεραιότητα	70
3.4.2	Τουρισμός και περιβάλλον	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Γενικά	73
4.1 Συμπεράσματα και προοπτικές	74
Συμπεράσματα	75

Παραπομπές

Βιβλιογραφική παρουσίαση

78

85

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη αυτή αποτελεί το προϊόν μιας σύντομης, ωστόσο περιεκτικής, έρευνας η οποία έλαβε χώρα στα πλαίσια της εκπόνησης της Πτυχιακής Εργασίας με θέμα "Τουρισμός και Περιβάλλον".

Στις σελίδες που ακολουθούν, όπως καταδεικνύει ο τίτλος της εργασίας, καλύπτεται από πολυάριθμες πτυχές το ζήτημα της αλληλεπίδρασης του τουρισμού με το περιβάλλον, δυο μεγέθη σαφώς αλληλοεξαρτώμενα.

Συγκεκριμένα, για την παρουσίαση του θέματος επιστρατεύτηκε η τακτική της διαίρεσης του σε επιμέρους θεματικές ενότητες. Έτσι, το πρώτο μέρος, το οποίο χωρίζεται σε δυο κεφάλαια, αναφέρεται εν γένει στη σχέση και την αλληλεπίδραση τουρισμού και περιβάλλοντος.

Το δεύτερο μέρος, αποτελούμενο από τέσσερα συνολικά κεφάλαια, θίγει το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ στην τρίτη και τελευταία ενότητα της εργασίας, αναλύονται οι κοινοτικές δράσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό και το περιβάλλον.

Εισαγωγή

Η αλματώδης και απρογραμματίστη ανάπτυξη του τουρισμού με σκοπό το εύκολο κέρδος, είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική άνοδο και γενικά του δείκτη οικονομικής ευημερίας, αλλά με οδυνηρές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον με αποτέλεσμα την μετατόπιση των ισορροπιών μέσα στο οικοσύστημα και τη δημιουργία μιας νέας υποβαθμισμένης μορφής.

Η κατάδειξη του δύσμορφου κοινωνικού και οικολογικού περιβάλλοντος είναι φανερό και επόμενο να επιδρά και στον έως τώρα τουρισμό που ανέδειξε την ίδια περιοχή.

Το υποβαθμισμένο περιβάλλον, αποτέλεσμα της αλόγιστης τουριστικής ανάπτυξης, έχει προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στη ζήτηση του τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Οι νέες τάσεις που αναπτύσσονται στη συμπεριφορά του τουρίστα, οι αλλαγές που επιφέρει η τεχνολογία στον τρόπο ζωής, η αύξηση του διαθέσιμου χρόνου και του εισοδήματος, η συσσωρευμένη εμπειρία του τουρίστα που τον έχει κάνει πιο επιλεκτικό στο είδος του τουρισμού που προτιμά, επίσης η ποιότητα ζωής της περιοχής, παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή του τόπου προορισμού για διακοπές.

Τουρισμός δε σημαίνει μόνο διακοπές αλλοδαπών, διανυκτέρευση, εστίαση, νυχτερινή διασκέδαση. Πέρα από το τρίπτυχο θάλασσα - ήλιος - άμμος, σπουδαίο ρόλο παίζει και η ποιότητα ζωής, ο πολιτισμός, κοινωνικές εκδηλώσεις, ποικιλία και ποιότητα διασκέδασης, το καθαρό περιβάλλον.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το τουριστικό προϊόν που πουλάμε είναι ήλιος - παραλίες και θάλασσα, θα πρέπει να είναι καθαρό, διότι βρώμικο προϊόν δεν πουλιέται.

Επίσης ως προϋπόθεση συνιστώσα του τουρισμού μας καθορίζεται και η διατήρηση του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της χώρας μας, όπως η πλούσια χερσαία και θαλάσσια πανίδα και χλωρίδα και η μεγάλη ποικιλία βιοτόπων.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος πέραν του ότι αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της τουριστικής ανάπτυξης, εγκυμονεί και κινδύνους για τη δημόσια υγεία.

Οι επιδράσεις του περιβάλλοντος στον άνθρωπο και αντίστροφα, είναι πολλαπλές. Η όποια λοιπόν καταστροφική ενέργεια του ανθρώπου πάνω στο περιβάλλον, έχει σαν αποδέκτη και τον ίδιο τον άνθρωπο. Αυτό μεταφραζόμενο στην καθημερινή πρακτική σημαίνει μελέτη και γνώση, αξιοποίηση και σεβασμός στο περιβάλλον.

Το καθαρό και ελκυστικό περιβάλλον είναι στοιχείο ανυπολόγιστης αξίας και το βραχυπρόθεσμο κόστος της προστασίας του, πρέπει να εκτιμηθεί ανεξάρτητα από τις μακροπρόθεσμες ή μεσοπρόθεσμες αποδόσεις.

Πέραν όμως από το κοινωνικό της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, σημαντικό είναι και το οικονομικό κόστος με τη μορφή μείωσης της τουριστικής κίνησης.

Το περιβάλλον αποτελεί ένα από τους βασικούς πόρους της Εθνικής περιφερειακής και κατά τόπους οικονομίας και παρά την τεχνολογική εξέλιξη διατηρεί τη σημασία του στην οικονομική ανάπτυξη.

Σήμερα εξελίσσονται τάσεις συνειδητοποίησης του οικονομικού κόστους της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της θετικής συμβολής στην οικονομία που μπορεί να έχει μια πολιτική ανάπτυξη του τουρισμού, συνδυασμένη με την προστασία του περιβάλλοντος.

Η εναρμόνιση της τουριστικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής πολιτικής αποτελεί βασική αρχή επιβάλλεται δε να λαμβάνεται υπόψη η διάσταση περιβάλλον με τη διαμόρφωση της τουριστικής δραστηριότητας ως και κάθε άλλης φύσης δραστηριότητας πάνω στο φυσικό περιβάλλον.

Η πολιτική για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου πρέπει να συμβαδίζει με την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος. Απαιτείται δε να δοθεί έμφαση στην πρόληψη των περιβαλλοντικών ζημιών, την ολοκληρωμένη ενημέρωση, την περιβαλλοντική εκπαίδευση και το διάλογο.

Στις μέρες μας το μειωμένο και ανύπαρκτο φυσικό περιβάλλον στις πόλεις, καθώς και η λιγότερη και περισσότερη μόλυνση του αστικού περιβάλλοντος ωθούν τους κατοίκους των πόλεων στην αναζήτηση της "φύσης". Επίσης οι δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες σε ορισμένες χώρες οδηγούν στην αναζήτηση ευνοϊκότερων και πιο εύκρατων κλιματολογικών συνθηκών κατά τη διάρκεια των διακοπών. Αυτός είναι ένας από τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης των τουριστικών ρευμάτων κατά το χρόνο των θερινών διακοπών.

Η Ελλάδα έγινε παγκόσμια γνωστός τουριστικός προορισμός χάρη στις ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, τις ασυνήθιστες φυσικές ομορφιές και στην πολιτιστική της κληρονομιά. Όλα αυτά τα στοιχεία, που αναφέρονται ως φυσικοί και πολιτιστικοί τουριστικοί πόροι, αποτελούν μέσα ικανοποίησης αναγκών ή επιθυμιών τουριστών, θεωρούνται δηλαδή τουριστικά αγαθά και πρέπει ν' αποτελούν σημείο αναφοράς για την τουριστική πολιτική της χώρας.

Η σημερινή μορφή του τουρισμού, με την άναρχη ανάπτυξη του, οδήγησε αργά αλλά σταθερά στην άσκηση αρνητικών πιέσεων στο φυσικό περιβάλλον και στην τοπική κουλτούρα, με αποτέλεσμα να υπάρχει πλέον ορατός κίνδυνος αυτοκαταστροφής των τουριστικών περιοχών.

Παράλληλα η ανάγκη για δημιουργία μιας εκτεταμένης τουριστικής υποδομής και η ταυτόχρονη παρουσία δυσανάλογα μεγάλου αριθμού τουριστών για την τοπική υποδομή, οδήγησε σ' επιπλέον υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε ταχεία κι απρογραμματίστη οικοδόμηση, με συνέπεια τη διάβρωση του τοπίου.

Έτσι καταλήγουμε σε περιβαλλοντική κι αισθητική ρύπανση ενός από τους σημαντικότερους πόρους, του περιβάλλοντος (φυσικού και τεχνητού), μ' αποτέλεσμα να μετατρέπονται οι περιοχές-δέκτες μαζικού τουρισμού σε περιοχές περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες.

Σε γενικές γραμμές ο τουρισμός θέτει το περιβάλλον, τη φύση και την τοπική κουλτούρα κάτω από αυξανόμενη αρνητική πίεση και η εξέλιξη του σε παγκόσμιο επίπεδο δεν μπορεί να συνεχιστεί χωρίς σχεδιασμό, πειθαρχία και συντονισμό.

Έτσι σήμερα είναι πλέον αναγκαίο να συνειδητοποιήσει ο άνθρωπος τα προβλήματα που δημιουργεί στο περιβάλλον ο τουρισμός, ώστε να λαμβάνονται μέτρα.

Εκτός του ότι η σχέση τουρισμού - περιβάλλοντος θα πρέπει να καταλαμβάνει μια σημαντική θέση στις προτεραιότητες σχεδίων δράσης, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, σε οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή της τουριστικής κίνησης στον τόπο και στο χρόνο για να αποφεύγονται φαινόμενα συνωστισμού και αλλοίωσης του τοπίου.

Η ασυμβατότητα της τουριστικής δραστηριότητας με το περιβάλλον έχει δημιουργήσει πολλά σχετικά προβλήματα, όπως η αλλοίωση του παραδοσιακού στυλ και της τοπικής αρχιτεκτονικής. Η διατάραξη της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αρμονίας του χώρου, η καταπάτηση και οικοδόμηση περιοχών φυσικού κάλλους κλπ. Στους βασικούς σκοπούς της έννοιας τουρισμός εμπεριέχονται τα στοιχεία απόλαυσης της φύσης και γνωριμίας των λαών μεταξύ τους.

Συνεπώς η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών από μια τουριστική επιχείρηση πρέπει να συμβάλλει, πέρα όλων των άλλων, και στην προστασία του περιβάλλοντος, είτε φυσικού είτε πολιτισμικού.

1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ
ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- ❖ Μια ιδιάζουσα σχέση
- ❖ Σύγκρουση ή συμβίωση τουρισμού- περιβάλλοντος
- ❖ Αλληλεπιδράσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στον τουρισμό
- ❖ Γενική Εκτίμηση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τουρισμός και Περιβάλλον

1.1 Μια ιδιόζουσα σχέση

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί μια και μόνη παράμετρο του όλου ζητήματος, που έχει ιδιόζουσα σημασία, καθώς η τουριστική ανάπτυξη σε ολο τον πλανήτη μπορεί να οδηγήσει σε μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες παρενέργειες :

- Απαίτηση ολοένα και νέων χώρων, συχνά δασικών, λόγω τουριστικών εγκαταστάσεων(κυρίως ξενοδοχειακών μονάδων).
- Ρύπανση της θάλασσας εξαιτίας των αποβλήτων τουριστικών μονάδων και της συνεχώς αυξανόμενης διακίνησης τουριστών.
- Εναέρια μόλυνση λόγω της επέκτασης της αεροπορικής διακίνησης και του συγχρωτισμού των αιθέρων τα τελευταία χρόνια.
- Κάθε είδους ρύπανση και μόλυνση του περιβάλλοντος από τη μαζική χρήση χώρων που ανταποκρίνονται αποκλειστικά στα δεδομένα της τουριστικής ζήτησης, κάθε είδους φθορά και καταστροφή αρχαιολογικών-θρησκευτικών μνημείων.

Εννοείται βεβαίως ότι τα παραπάνω ισχύουν είτε όταν οι κάθε μορφής τουριστικές επιχειρήσεις δεν τηρούν τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις είτε όταν δεν υπάρχει το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο είτε ακόμη, όταν οι κρατικοί έλεγχοι είναι πλημμελείς. Αντικειμενικά όμως η επέκταση των εναέριων, θαλάσσιων και οδικών μεταφορών λόγω του τουρισμού επιβαρύνει σοβαρά το περιβάλλον και αυτός είναι ο λόγος που κινεί το ενδιαφέρον τόσο της επιστήμης και της τεχνολογίας όσο και των επιχειρήσεων και του κράτους. **(1)**

1.2 Σύγκρουση ή συμβίωση τουρισμού - περιβάλλοντος;

Το ζητούμενο στον σύγχρονο μαζικό τουρισμό βρίσκεται στην αναζήτηση μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, παρά την αντινομία που φαίνεται να περικλείει αυτή η σχέση. Διότι, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις η προστασία και η διάσωση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι δυνατή.

Ο τουρισμός κινείται μέσα σε ένα πλαίσιο που παρουσιάζει τη ακόλουθη μορφή:

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ → ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ → ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ →
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός έχει ως βασικές αρχές που διέπουν την όλη οργάνωση και λειτουργία του τις ακόλουθες:

- Σεβασμό των ιστορικών - αρχαιολογικών - λαογραφικών - θρησκευτικών στοιχείων και μνημείων και αποτροπή κάθε είδους φθοράς τους.
- Αναζήτηση νέων, "καθαρότερων" τεχνολογιών σε ότι αφορά τη θαλάσσια και εναέρια μεταφορά στη βάση διεθνών συνθηκών.
- Θέσπιση ολοένα και αυστηρότερων κριτηρίων νομοθετικού περιεχομένου σχετικά με την ανέγερση κτιρίων, με τις δασικές εκτάσεις, τους σύγχρονους βιολογικούς καθαρισμούς και τα αποχετευτικά δίκτυα.
- Ελαχιστοποίηση και τελικά εξάλειψη της φωτοχημικής ρύπανσης των μεγαλουπόλεων, η οποία καταστρέφει τόσο την αρχαιολογική όσο και την αρχιτεκτονική κληρονομιά μέσω νέων τεχνολογιών και διοικητικών μέτρων.
- Λήψη μέτρων ανάδειξης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος σε περιοχές μαζικής υποδοχής τουριστών.
- Διατήρηση, μέσω των περιβαλλοντικών μέσων, της προστασίας του κοινωνικού ιστού των τουριστικών περιοχών που οδηγούνται στην ανάπτυξη.
- Εκτεταμένη αναδάσωση των πληγέντων από πυρκαγιά τουριστικών περιοχών αφενός ως μέτρο αποκατάστασης της φυσικής ισορροπίας και αφετέρου ως στοιχείο αξιοποίησης μιας περιοχής ως τουριστικού πόρου.
- Τέλος, διατήρηση και επέκταση των ειδικών μορφών προστασίας του περιβάλλοντος, όπως οι "βιότοποι", οι "υγρότοποι", τα "αισθητικά δάση" και οι "εθνικοί δρυμοί" καθώς και τα ειδικά "θεματικά πάρκα", που μέσα στην τελευταία δεκαετία αναδείχθηκαν σε νέους τουριστικούς πόρους έλξης τουριστών. (2)

1.3 Αλληλεπιδράσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στον τουρισμό

Οι περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού είναι φυσικό επόμενο να προκαλούν μια σωρεία αλληλεπιδράσεων κοινωνικού και ψυχολογικού περιεχομένου, αποδέκτες των οποίων γίνονται πάντα οι τουρίστες - καταναλωτές, που και από την πλευρά τους βεβαίως δεν είναι πάντοτε μόνο οι δέκτες περιβαλλοντικών καταστροφών αλλά και ενίοτε οι πομπό-δημιουργοί τους.

Είναι αυτονόητο ότι και ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των σύγχρονων τουριστών (λίγο πριν το 2000 πλησίασε τα 600.000.000 άτομα) δημιουργεί με την εν γένει συμπεριφορά του και αυτός περιβαλλοντικά προβλήματα, με κυριότερα τα επακόλουθα:

- Την εκτεταμένη ρύπανση του περιβάλλοντος χώρου από ανεξέλεγκτο πέταγμα ή εγκατάλειψη σκουπιδιών σε ακτές, παράκτιες ζώνες, κοινοχρήστους χώρους κλπ.
- Την άκρατη χρήση προϊόντων με πλαστική συσκευασία στη θέση αυτής από χαρτί ή από γυαλί (εκτεταμένη είναι η χρήση στην Ελλάδα της πλαστικής σακούλας) που ρυπαίνει το περιβάλλον.
- Τη φωτοχημική ρύπανση που προκαλεί η συγκέντρωση πολυάριθμων οχημάτων και εργοστασίων, με αποτέλεσμα τη μόλυνση της ατμόσφαιρας, αλλά και τη φθορά μνημείων και έργων της αρχιτεκτονικής.
- Τη ρύπανση παράκτιων περιοχών από την ανεξέλεγκτη πολλές φορές κατασκήνωση, η οποία ως τέτοια δεν σέβεται το περιβάλλον και δημιουργεί σοβαρά προβλήματα.
- Τέλος, την αντικοινωνική και συχνά εγκληματική στάση των επισκεπτών μιας περιοχής που πετούν αναμμένα τσιγάρα, προκαλώντας εκτεταμένες πυρκαγιές, οι οποίες με τη σειρά τους συντείνουν στην έντονη οικολογική ανισορροπία. (3)

1.4 Γενική Εκτίμηση

Η ευαισθητοποίηση για τα θέματα που αναφέρονται στην οικολογία και στο περιβάλλον τα τελευταία χρόνια από πλευράς των πολιτών αλλά και των φορέων εθνικής ή διακρατικής πολιτικής καθώς και των οργανώσεων δίνουν το στίγμα της ενασχόλησης με τον τουρισμό εσχάτως. Οι παρενέργειες που προκαλούνται στο περιβάλλον εξαιτίας της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης μεταπολεμικά, οδηγούν ή στην σχέση σύγκρουσης (εκεί που επικρατούν οι ποικιλόμορφες αντινομίες και παραλείψεις) ή στη σχέση συμβίωσης (με τρόπο που να σέβεται, να διατηρεί και συχνά να αναπλάθει το περιβάλλον).

Το ζητούμενο είναι να καθοριστεί το νέο πλαίσιο επί του οποίου εδράζεται ο σύγχρονος τουρισμός κινούμενος στο τρίπτυχο πολιτισμός - τουρισμός - περιβάλλον, που έχει δικές του αρχές, οι οποίες διέπουν την όλη οργάνωση και λειτουργία του στη βάση των προαναφερομένων δεδομένων, με στόχο την αποτροπή κάθε ρύπανσης της θάλασσας, της εναέριας μόλυνσης λόγω των αερομεταφορών, της ατμοσφαιρικής και φυτοχημικής μόλυνσης και τέλος της καταστροφής του δασικού περιβάλλοντος, όταν αυτή προέρχεται από κάθε μορφής τουριστικές δραστηριότητες.

Μέσα στην ερχόμενη δεκαετία αναμένεται να ενταθούν οι αναζητήσεις αυτές, αλλά και να επαναπροσδιοριστούν τα περιβαλλοντικά μέτρα στον τουριστικό τομέα με στόχο αμφίδρομο:

Τη διάσωση του περιβάλλοντος γενικά και την ωφέλεια του τουρισμού παγκοσμίως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- ❖ Επιπτώσεις τουρισμού στο περιβάλλον
- ❖ Επιπτώσεις τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον
- ❖ Θετικές επιπτώσεις
- ❖ Αρνητικές επιπτώσεις
- ❖ Επιπτώσεις στους ιδιαίτερου ενδιαφέροντος πόλους
- ❖ Αρνητικές επιπτώσεις του υποβαθμισμένου δύσμορφου κοινωνικού και οικολογικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη του τουρισμού
- ❖ Επιπτώσεις τουρισμού στο πολιτιστικό περιβάλλον
- ❖ Επιπτώσεις τουρισμού στο κοινωνικό περιβάλλον
- ❖ Τα αίτια των περιβαλλοντικών προβλημάτων
- ❖ Προτάσεις και συμπεράσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αλληλεπίδραση Περιβάλλοντος και Τουρισμού

2.1 Επιπτώσεις τουρισμού στο περιβάλλον

Η Ελλάδα έγινε παγκόσμια γνωστός τουριστικός προορισμός χάρη στις ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, τις ασυνήθιστες φυσικές ομορφιές και στην πολιτιστική της κληρονομιά. Όλα αυτά τα στοιχεία, που αναφέρονται ως φυσικοί και πολιτιστικοί τουριστικοί πόροι, αποτελούν μέσα ικανοποίησης αναγκών ή επιθυμιών των τουριστών, θεωρούνται δηλαδή τουριστικά αγαθά και πρέπει ν' αποτελούν σημείο αναφοράς για την τουριστική πολιτική της χώρας.

Η σημερινή μορφή του τουρισμού, με την άναρχη ανάπτυξη του, οδήγησε αργά αλλά σταθερά στην άσκηση αρνητικών πιέσεων στο φυσικό περιβάλλον και στην τοπική κουλτούρα, με αποτέλεσμα να υπάρχει πλέον ορατός κίνδυνος αυτοκαταστροφής των τουριστικών περιοχών.

Παράλληλα η ανάγκη για δημιουργία μιας εκτεταμένης τουριστικής υποδομής και η ταυτόχρονη παρουσία δυσανάλογα μεγάλου αριθμού τουριστών για την τοπική υποδομή, οδήγησε σ' επιπλέον υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε ταχεία κι απρογραμματίστη οικοδόμηση, με συνέπεια τη διάβρωση του τοπίου.

Έτσι καταλήγουμε σε περιβαλλοντική κι αισθητική ρύπανση ενός από τους σημαντικότερους τουριστικούς πόρους, του περιβάλλοντος (φυσικού και τεχνητού) , μ' αποτέλεσμα να μετατρέπονται οι περιοχές - δέκτες μαζικού τουρισμού σε περιοχές περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες.

Σε γενικές γραμμές ο τουρισμός θέτει το περιβάλλον, τη φύση και την τοπική κουλτούρα κάτω από αυξανόμενη αρνητική πίεση και η εξέλιξη του σε παγκόσμιο επίπεδο δεν μπορεί να συνεχιστεί χωρίς σχεδιασμό, πειθαρχία και συντονισμό.

Έτσι σήμερα είναι πλέον αναγκαίο να συνειδητοποιήσει ο άνθρωπος τα προβλήματα που δημιουργεί στο περιβάλλον ο τουρισμός, ώστε να λαμβάνονται τα παρακάτω μέτρα:

- Η σχέση τουρισμού - περιβάλλοντος θα πρέπει να καταλαμβάνει μια σημαντική θέση στις προτεραιότητες σχεδίων δράσης, σ' εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Β Επιχειρηματίες που απαρτίζουν την τουριστική βιομηχανία, οι ίδιοι οι τουρίστες, καθώς επίσης και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, θα πρέπει, σε συνεργασία με τις εκάστοτε κυβερνήσεις, να βοηθούν και να καθοδηγούν το έργο της περιβαλλοντικής προστασίας μέσω της εκπαίδευσης, της πληροφόρησης και του κατάλληλου σχεδιασμού.

- Σε οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή της τουριστικής κίνησης στον τόπο και στο χρόνο, για να αποφεύγονται φαινόμενα συνωστισμού και αλλοίωσης του τοπίου.

Η σχέση του φυσικού με το πολιτιστικό περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και φανερώνει τη σχέση της ανθρώπινης δραστηριότητας με την ιστορία και τη λαϊκή παράδοση, δηλαδή την ταυτότητα των λαών, όπως εκφράστηκε μέσα στο φυσικό περιβάλλον.

Η ασυμβατότητα της τουριστικής δραστηριότητας με το περιβάλλον έχει δημιουργήσει πολλά σχετικά προβλήματα, όπως η αλλοίωση του παραδοσιακού στυλ και της τοπικής αρχιτεκτονικής, η διατάραξη της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αρμονίας του χώρου, η καταπάτηση και οικοδόμηση περιοχών φυσικού κάλλους κλπ. Στους βασικούς σκοπούς της έννοιας "τουρισμός" εμπεριέχονται τα στοιχεία απόλαυσης της φύσης και αλληλογνωριμίας των λαών. Συνεπώς η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών από μια τουριστική επιχείρηση πρέπει να συμβάλλει, πέρα όλων των άλλων, και στην προστασία του περιβάλλοντος, είτε φυσικού είτε πολιτισμικού. (4)

2.2 Επιπτώσεις τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον

Οι σχέσεις - δεσμοί του φυσικού περιβάλλοντος και της τουριστικής δραστηριότητας είναι:

- Πολλά χαρακτηριστικά και στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελούν στοιχεία προσέλκυσης των τουριστών.
- Οι τουριστικές εγκαταστάσεις και η γενικότερη υποδομή αποτελούν στοιχεία του ανθρωπογενούς δομημένου περιβάλλοντος.
- Η τουριστική ανάπτυξη και η τουριστική δραστηριότητα σε μια περιοχή επιφέρουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις η οποία με την σειρά της αλλοιώνει την ποιότητα του ίδιου του κύριου τουριστικού προϊόντος που είναι το περιβάλλον. (5)

Πρέπει να σημειωθεί ότι μια από τις βασικότερες αιτίες των προκαλουμένων περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την τουριστική δραστηριότητα είναι ότι η τελευταία αναπτύσσεται σε περιβαλλοντικά εύθραυστες και ευαίσθητες περιοχές όπως μικρά νησιά, παράκτιες ζώνες, θαλάσσιες ή ορεινές - δασώδεις περιοχές ή σε αρχαιολογικούς ή ιστορικούς χώρους επειδή η ομορφιά, ο πλούτος και ο ιδιαίτον χαρακτήρας των περιοχών αυτών αποτελούν ιδιαίτερους και σημαντικούς πόλους έλξης προς την τουριστική δραστηριότητα.

Ο τύπος και η ένταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθώς επίσης και των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων είναι συνδεδεμένοι με το μοντέλο ή το είδος της αναπτυσσόμενης τουριστικής ανάπτυξης.

2.2.1 Θετικές επιπτώσεις

1) ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας σε περιοχές σημαντικές από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος λόγω προσέλκυσης τουριστών είναι ικανή να προλάβει ή να περιορίσει την αλλοίωση τους ή την εγκατάσταση άλλων χρήσεων. Η διατήρηση δασών ή παράκτιων περιοχών λόγω της τουριστικής έλξης έχει αποτρέψει την εκτεταμένη και αναντίστροφη αλλοίωση τους.

2) ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ, ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

Ο τουρισμός παρέχει τα κίνητρα και τα οικονομικά στοιχεία για την διατήρηση και συντήρηση αρχαιολογικών και άλλων ιστορικών περιοχών οι οποίες κάτω από άλλες συνθήκες θα μπορούσαν να είχαν υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις. Πρόσθετα παρέχει οικονομική βοήθεια για την διεξαγωγή κατάλληλης έρευνας .

3) ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις ο τουρισμός μπορεί να συμβάλλει ενεργά στην ανάληψη συνολικών δράσεων, περιβαλλοντικής αναβάθμισης με τη λήψη μέτρων ελέγχου της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ρύπανσης των νερών, της ηχορύπανσης, της διάθεσης απορριμμάτων καθώς και της βελτίωσης της αισθητικής μέσω προγραμμάτων αναβάθμισης φυσικού περιβάλλοντος.

4) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Είναι δυνατή η εφαρμογή και υλοποίηση ανάπλασης περιοχών οι οποίες στην περίπτωση που δεν τυγχάνουν τουριστικού ενδιαφέροντος να ήταν παραμελημένες χωρίς ενδιαφέρον απ' τους τοπικούς παράγοντες.

5) ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ

Ως περιβαλλοντική και οικονομική θετική επίπτωση πρέπει να θεωρηθεί η μέσω της τουριστικής ανάπτυξης πιθανή βελτίωση των απαραίτητων δικτύων υποδομής και ειδικότερα του συγκοινωνιακού δικτύου (αεροδρόμια, δρόμοι, ακτοπλοϊκές, σιδηροδρομικές γραμμές κλπ.) του αποχετευτικού δικτύου και των εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, των δικτύων ύδρευσης, του δικτύου συλλογής και επεξεργασίας απορριμμάτων, των τηλεπικοινωνιών. Η βελτίωση αυτή υποβοηθείται και από τα οικονομικά οφέλη της τουριστικής δραστηριότητας και οδηγεί στον περιορισμό των προβλημάτων ρύπανσης και στην αναβάθμιση της ποιότητας φυσικού περιβάλλοντος.

Πρόσθετα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την ορθολογική διαχείριση των υδατικών διαθεσίμων και της διατιθέμενης ενέργειας.

6) ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Σε περιοχές όπου ο μόνιμος πληθυσμός έχει περιορισμένο ενδιαφέρον και έγνοια για το φυσικό περιβάλλον, η παρατήρηση του ενδιαφέροντος των τουριστών για το φυσικό περιβάλλον με την παράλληλη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της οικονομικής επιτυχίας της τουριστικής περιοχής, μπορεί να οδηγηθεί στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής ευαισθησίας. (6)

2.2.2 Αρνητικές επιπτώσεις

1) ΡΥΠΑΝΣΗ ΝΕΡΩΝ

Στις περιπτώσεις όπου είτε δεν έχουν εγκατασταθεί αποχετευτικά συστήματα με μονάδες επεξεργασίας λυμάτων είτε αυτές υπολειτουργούν, τόσο στα ξενοδοχεία όσο και στους χώρους εξυπηρέτησης, αναμένεται ρύπανση είτε του υπόγειου υδροφορέα από τα λύματα καθώς επίσης στην περίπτωση διάθεσης μέσω αγωγού εκβολής στη θάλασσα ή σε ποτάμι ή σε λίμνη ή σε ακτή κολύμβησης τα λύματα θα ρυπάνουν και θα μολύνουν τον υδάτινο αποδέκτη.

2) ΡΥΠΑΝΣΗ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

Αν και ο τουρισμός θεωρείται ως "καθαρή" δραστηριότητα όσον αφορά στην επιβάρυνση της ατμόσφαιρας η εκτίμηση αυτή αφορά τις άμεσες επιπτώσεις. Προκύπτουν όμως δευτερεύουσες και πολλές φορές σημαντικές επιπτώσεις λόγω της εκτεταμένης χρήσης αυτοκινήτων και δικύκλων από τους τουρίστες σε περιορισμένες περιοχές ενώ συνήθως το δίκτυο υποδομής είναι λειψό στις περιοχές κύριας τουριστικής συγκέντρωσης.

Σημαντική συνεισφορά έχουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς και τα συνεπακόλουθα προβλήματα κυκλοφορίας τα οποία εντείνουν την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας. Ειδικές μορφές επιβαρύνσεις αναφέρονται οι επιπτώσεις από την αεροπορική κυκλοφορία (ιδιαίτερη ενταμένη λόγω του τουρισμού).

3) ΗΧΟΥΠΙΑΝΣΗ

Θόρυβος γεννιέται σε περιοχές συγκέντρωσης, ψυχαγωγίας και κυκλοφορίας τουριστών, σε δρόμους ευρύτερου και περιφερειακού δικτύου, σε χώρους στάθμευσης, στα αεροδρόμια, στα λιμάνια και σε ορισμένες περιπτώσεις σε ευρύτερες περιοχές ψυχαγωγίας και αναψυχής. Οι στάθμες θορύβου μπορούν να προσεγγίσουν τα μη άνετα και ενοχλητικά επίπεδα για τους περίοικους και για άλλους τουρίστες. Τα ψηλά επίπεδα θορύβου μπορούν να επιφέρουν ακουστικές διαταραχές και ψυχολογικό άγχος.

4) ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ

Το συνηθέστερο φαινόμενο είναι η ανεξέλεγκτη απόρριψη απορριμμάτων στους χώρους συνάθροισης και διαβίωσης των τουριστών, στις παραλίες, τα πάρκα, το δάσος κλπ, κυρίως λόγω της διευρυμένης χρήσης και μεγάλης χωρικής κατανομής. Πρόσθετα προβλήματα προκύπτουν απ τα απορρίμματα ξενοδοχείων, εστιατορίων και άλλων εγκαταστάσεων καθώς επίσης και από την έλλειψη ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των απορριμμάτων στην περιοχή.

5) ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

Πολλών ειδών οικολογικά προβλήματα μπορούν να προκύψουν από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη. Κυρίως η υπερχρησιμοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος από τους τουρίστες διαφοροποιεί και αλλοιώνει τα χαρακτηριστικά ανάπτυξης και οικολογίας της πανίδας και χλωρίδας στην περιοχή.

6) ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΗΜΙΕΣ- ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ

Η μη ορθολογική χρήση και σχεδιασμός χρήσεων γης, η μη συστηματική και περιβαλλοντική αποδεκτή χωροθέτηση και σχεδιασμός των δραστηριοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε περιβαλλοντικές καταστροφές ή να οξύνει και να μεγεθύνει φυσικές καταστροφές.

Ακόμα η δόμηση σε παράλιες περιοχές πέραν του αιγιαλού μπορεί να επιφέρει σοβαρές καταστροφές στην περίπτωση ισχυρών και υψηλών κυματισμών. Ζημιές σε περιοχές αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.

Η υπερχρησιμοποίηση ευαίσθητων, περιβαλλοντικά περιοχών αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος μπορεί να οδηγήσει στη βλάβη ή την καταστροφή αυτών μέσω αυξημένης χρήσης, αύξησης της υγρασίας του περιβάλλοντος, των δονήσεων αλλά και λόγω βανδαλισμών ή άλλων αντίστοιχων πράξεων.

7) ΕΞΑΝΤΛΗΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Όσον αφορά στους υδάτινους φυσικούς πόρους το πρόβλημα μεγεθύνεται εφ' όσον υπάρχουν προβλήματα ρύπανσης και μόλυνσης συχνά κοντά σε περιοχές τουριστικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα απαιτείται η αναβάθμιση της ποσότητας και της ποιότητας του καθορισμού του νερού. (7)

2.2.3. Επιπτώσεις στους ιδιαίτερου ενδιαφέροντος πόλους

Σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης του τουρισμού που έγινε ορμητική τις τελευταίες δεκαετίες, αναπτύχθηκε σταδιακά ένα μεγάλο φάσμα περιβαλλοντικών πιέσεων. Οι πιέσεις αυτές αφορούν στην οικολογική υποβάθμιση των φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων :

- Μόλυνση των ακτών και των θαλάσσιων υδάτων, που οφείλεται στην υπερσυγκέντρωση και την αύξηση των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων.
- Αστικοποίηση της υπαίθρου.
- Αλλοίωση των ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων που οφείλεται στον μεγάλο αριθμό επισκεπτών αλλά και στην ανάρμοστη συμπεριφορά τους.
- Μείωση φυτικών και ζωικών γενών μέσω της απώλειας του φυσικού τους περιβάλλοντος.
- Αλλοίωση του φυσικού τοπίου από την κατασκευή μαζικών κτιριακών συγκροτημάτων ξενοδοχείων ή παραθεριστικής κατοικίας σε άμεση επαφή με τη θάλασσα.
- Αλλοίωση του δομημένου περιβάλλοντος και της τοπικής μορφολογικής αισθητικής από την ανάπτυξη κτιριακών συγκροτημάτων μεγάλης κλίμακας στη συνέχεια οικισμών μικρού μεγέθους.
- Κυκλοφοριακή υπερφόρτωση των δικτύων τόσο στην ύπαιθρο όσο και στο εσωτερικό των οικισμών μικρού ή μεγάλου μεγέθους, που αναπαράγει προβλήματα αστικού τύπου, όπως η συμφόρηση και η ηχορύπανση. (8)

2.2.4 Αρνητικές επιπτώσεις του υποβαθμισμένου δύσμορφου κοινωνικού και οικολογικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη του τουρισμού

Η αλματώδης και απρογραμμάτιστη ανάπτυξη του τουρισμού με σκοπό το εύκολο κέρδος, είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική άνοδο και γενικά του δείκτη οικονομικής ευημερίας, αλλά με οδυνηρές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον και τη δημιουργία μιας νέας υποβαθμισμένης μορφής.

Τα υποβαθμισμένο περιβάλλον, αποτέλεσμα της αλόγιστης τουριστικής ανάπτυξης, έχει προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στη ζήτηση του τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Οι νέες τάσεις που αναπτύσσονται στη συμπεριφορά του τουρίστα, οι αλλαγές που επιφέρει η τεχνολογία στον τρόπο ζωής, η αύξηση του διαθέσιμου χρόνου και του εισοδήματος, η συσσωρευμένη εμπειρία του τουρίστα που τον έχει κάνει πιο επιλεκτικό στο είδος του τουρισμού που προτιμά, επίσης η ποιότητα ζωής της περιοχής, παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή του τόπου προορισμού για διακοπές.

Επίσης ως προϋποθετική συνιστώσα του τουρισμού μας καθορίζεται και η διατήρηση του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της χώρας μας, όπως η πλούσια χερσαία και θαλάσσια πανίδα και χλωρίδα και η μεγάλη ποικιλία βιοτόπων.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος πέραν του ότι αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της τουριστικής ανάπτυξης, εγκυμονεί και κινδύνους για τη δημόσια υγεία. (9)

2.3 Επιπτώσεις τουρισμού στο πολιτιστικό περιβάλλον

Η ιστορική εξέλιξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς άρχισε πριν από 40 χρόνια όταν η Ελλάδα προσπαθούσε να ανορθωθεί οικονομικά αναζητώντας νέες πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τότε στράφηκε στο μαζικό τουρισμό εκμεταλλευόμενη τους πόλους έλξης που η φύση και οι άνθρωποι της είχαν χαρίσει, τη θάλασσα, το καλό κλίμα και κυρίως τις αρχαιότητες.

Την εποχή αυτή άρχισε να αντιμετωπίζεται ο τουρισμός σαν μια σημαντική συναλλαγματοφόρα βιομηχανία. Τότε δόθηκε μεγάλη προσοχή στα μνημεία, ξεκίνησαν μεγάλες ανασκαφές, κτίστηκαν νέα μουσεία.

Η ευνοϊκή αντιμετώπιση κράτησε μέχρι το 1967. Έκτοτε το κλίμα άλλαξε, όλοι στράφηκαν στην άμεση και χωρίς σχεδιασμό εκμετάλλευση. Εμφανίζονται τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα και πλήθος πρόχειρων κατασκευών.

Η λαϊκή αρχιτεκτονική και το φυσικό περιβάλλον άρχισαν να καταστρέφονται. Στο κλίμα του γρήγορου πλουτισμού, τα μνημεία θεωρούνταν παράγοντες ανασχετικοί στην "ανάπτυξη". Το μεγάλο κεφάλαιο αλλά και οι μικροεπενδυτές επιδόθηκαν σε μια

προσπάθεια πρωτοφανούς αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος και των μνημείων, τέτοιας που ποτέ πριν δεν είχαν γνωρίσει οι προηγούμενες γενιές.

Προς χάριν της τουριστικής ανάπτυξης οι επεμβάσεις γίνονταν σε τέτοια έκταση που κινδύνευε ν' αφανιστεί ότι η φύση δημιούργησε και οι προηγούμενες γενεές οικοδόμησαν. Η κακοποίηση και η αλόγιστη χρήση του εθνικού αυτού κεφαλαίου, διότι εθνικό κεφάλαιο αποτελούν τα μνημεία και το φυσικό περιβάλλον της χώρας μας, έγιναν πλέον ορατά και εφ' Όσον η τουριστική μας προβολή στηρίζεται κατά ένα μεγάλο μέρος στο πολιτιστικό πρόσωπο της χώρας, θα πρέπει να προστατευθούν και να αναδειχθεί αυτό το πρόσωπο, ώστε να μην θεωρούνται τα μνημεία εμπόδιο στην ανάπτυξη ενός τόπου, αλλά να του προσπορίζουν κοινωνικό και οικονομικό όφελος.

Θα πρέπει τα σύγχρονα αναπτυξιακά τουριστικά προγράμματα, να στοχεύουν στην αρμονική συνύπαρξη των μνημείων με τις δραστηριότητες της τουριστικής ανάπτυξης, προστατεύοντας τα μνημεία και τις τουριστικές επενδύσεις, με την έγκαιρη κατάρτιση και εφαρμογή χωροταξικών σχεδίων, ώστε να μην αναπτύσσονται αλληλοσυγκρουόμενες δραστηριότητες στην ίδια περιοχή.

Επιπλέον θα πρέπει να στοχεύουν στην ανάδειξη και προβολή των μνημείων και της πολιτιστικής δημιουργίας, που αποτελούν διαχρονικούς και ανεξάντλητους τουριστικούς πόρους. Η προβολή των πολιτιστικών αξιών της χώρας, συμβάλλουν στην προσέλκυση υψηλής εισοδηματικής τάξης τουριστών. (10)

2.4. Επιπτώσεις του τουρισμού στο κοινωνικό περιβάλλον

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο κοινωνικό περιβάλλον είναι σημαντικές και οφείλονται κυρίως στον ταχύτατο πλουτισμό μιας αγροτικής κοινωνίας, που οδήγησε τους κατοίκους σε μαζική στροφή στα τουριστικά επαγγέλματα. Το εργατικό δυναμικό που ελκύεται στην τουριστική βιομηχανία, εγκαταλείπει τη γεωργία, με αποτέλεσμα τη σταδιακή ερήμωση των χωριών και της υπαίθρου.

Το σπουδαιότερο όμως είναι, ότι η οικονομική ανάπτυξη αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας, δεν κατόρθωσε να ευαισθητοποιήσει τον μέσο πολίτη και να τον καταστήσει μέτοχο μιας ποιοτικά προωθημένης σχέσης σε θέματα παιδείας. Μπορεί να βελτιώθηκε το βιοτικό του επίπεδο αλλά δεν εξελίχθηκε κοινωνικά. Αντίθετα η τουριστική ανάπτυξη λειτούργησε αρνητικά στις αξίες, τα ήθη και τα έθιμα του τοπικού πληθυσμού με δυσμενείς επιπτώσεις στον τοπικό πολιτισμό. (11)

2.5. Τα αίτια των περιβαλλοντικών προβλημάτων

Τα περισσότερα περιβαλλοντικά προβλήματα των τελευταίων 10 ετών προέρχονται:

- από την απότομη και απρογραμμάτιστη ανάπτυξη του τουρισμού.
- την αδυναμία συγχρονισμού στον προγραμματισμό και την προσφορά για την απαραίτητη υποδομή από μέρους του κράτους.
- από την καθυστέρηση χωροταξικών μελετών για τη σωστή κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων στο χώρο.

Τα σημαντικότερα προβλήματα είναι:

Υποβάθμιση που αναφέρεται στους φυσικούς πόρους που αποτελούν την υλική βάση της παραγωγής και στο φυσικό περιβάλλον σαν οικοσύστημα.

Οι παράγοντες της εφιαλτικής αυτής καταστροφής είναι η μόλυνση, η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας και η αλόγιστη εξάντληση των φυσικών πόρων. Η μόλυνση έφτασε σε κάθε περιοχή της χώρας, οι φυσικοί πόροι μπήκαν στο στάδιο της εξάντλησης και τα ευρύτερα οικοσυστήματα κατέρρευσαν. Η καταστροφή των οικοσυστημάτων εξαφανίζει είδη της χλωρίδας και της πανίδας και μειώνει δραστικά την γενετική ποικιλία.

Η τεράστια ρύπανση από τις βιομηχανικές και τουριστικές δραστηριότητες, που προξενείτε από τον τρόπο λειτουργίας τους και από την απρογραμμάτιστη χωροταξική τους διασπορά, δημιουργεί σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα εργοστάσια γειτονεύουν με κατοικίες και οι τουριστικές εγκαταστάσεις έχουν εγκατασταθεί σε γεωργική γη με αξιόλογη αγροτική παραγωγή.

Μεγάλες εκτάσεις γεωργικής γης εξαιρετικής ποιότητας και υψηλής παραγωγικότητας, ακόμη και σημαντικά τμήματα δασικών εκτάσεων, καταλαμβάνονται από μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα.

Μια σειρά από ανθρώπινες δραστηριότητες όπως τα υγρά και στερεά απόβλητα των τουριστικών βιομηχανικών, αστικών, γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων επιφέρουν την ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας και των υδάτινων οικοσυστημάτων.

Τα νερά είναι συχνά μολυσμένα τους καλοκαιρινούς μήνες. Το γεγονός αυτό εκτός από τις ανθυγιεινές καταστάσεις που δημιουργεί, εκθέτει και την περιοχή στα μάτια των τουριστών που την επισκέπτονται.

Η διατήρηση προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος και η εξασφάλιση συνετής και ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, συνδέονται άμεσα με τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του ανθρώπου, τη διαρκή

οικονομική πρόοδο και ανάπτυξη, η οποία πρέπει να οδηγεί όχι μόνο στη βελτίωση του οικονομικού επιπέδου αλλά και της ποιότητας της ζωής. (12)

2.6 Προτάσεις και συμπεράσματα

Είναι ανάγκη:

1. Η παραπέρα τουριστική ανάπτυξη να γίνει προγραμματισμένα και να κατευθύνεται προς τις λιγότερες αναπτυγμένες περιοχές σύμφωνα με χωροταξικό σχέδιο .Για τις περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές, να μελετηθεί η χωρητικότητα τους σε τουρίστες με βάση τη διαφύλαξη των τουριστικών πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος κάθε περιοχής.
2. Η πολιτεία πρέπει να δει τον τουρισμό σαν κοινωνική ανάγκη και όχι μόνο σαν παραγωγική διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην ποιότητα σαν στοιχείο ανάπτυξης με συμμετοχή των εργαζομένων στο προϊόν αυτής της ανάπτυξης. Ο τουρισμός αναγνωρίζεται σταδιακά σαν κοινωνική ανάγκη και αυτό δίνει την δυνατότητα προγραμματισμού των διακοπών των εργαζομένων στο χρόνο. (13)

2

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- ❖ Προσδιορισμός έννοιας περιβάλλοντος
- ❖ Προστασία φυσικού περιβάλλοντος
- ❖ Έλεγχος τουριστικής ανάπτυξης της χώρας
- ❖ Εκτός σχεδίου δόμηση τουριστικών εγκαταστάσεων
- ❖ Έλεγχος χωροθέτησης τουριστικών εγκαταστάσεων
- ❖ Περιβαλλοντικός έλεγχος
- ❖ Ο νόμος πλαίσιο για το περιβάλλον
- ❖ Ειδικά αντικείμενα προστασίας
- ❖ Δάση και δασικές εκτάσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Προστασία του Περιβάλλοντος

Γενικά

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσδιοριστούν ουσιαστικά, άμεσα ή έμμεσα η έννοια του περιβάλλοντος όσο και της προστασίας του, δεδομένου ότι θα γνωρίσουμε ποια ακριβώς είναι τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και γενικά οι δραστηριότητες που έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, καθώς επίσης σε ποιους ιδιαίτερους τομείς πρέπει να λαμβάνονται ειδικά μέτρα προστασίας.

1.1 Προσδιορισμός έννοιας περιβάλλοντος

Το περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων που βρίσκονται σε στενή αλληλοεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία και την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής. Αποτελείται από τον χερσαίο, θαλάσσιο και τον εναέριο χώρο, την χλωρίδα, την πανίδα, τα υπόγεια ύδατα, τους φυσικούς πόρους και τα στοιχεία πολιτισμού όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τη δραστηριότητα του.

1.2 Προστασία φυσικού περιβάλλοντος

Η διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος προηγήθηκε της σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης. Οι σημαντικές ρυθμίσεις που αφορούν στο φυσικό περιβάλλον σε καμιά περίπτωση δεν οφείλονται στον τουρισμό, αν και είναι αναντίρρητο ότι η τουριστική χρήση και η οργάνωση χώρου προκαλεί ορισμένες μορφές ρύπανσης (απορρίμματα τροφών, μολυσμένα ύδατα) και υποβάθμισης του περιβάλλοντος υποδοχής (τοπία και τοποθεσίες που αλλοιώνονται εξαιτίας της αποψίλωσης, της χάραξης δρόμων, της ανέγερσης κτιρίων και των επεμβάσεων στη μορφή του τοπίου).

Για να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού σε ορισμένα φυσικά περιβάλλοντα, πολλές χώρες έθεσαν σε εφαρμογή πραγματικές πολιτικές διαφύλαξης και τουριστικής χρήσης των ευαίσθητων φυσικών χώρων:

- Στην Γαλλία, για παράδειγμα, μετά το 1960 συστάθηκαν εθνικά και περιφερειακά φυσικά πάρκα(το 1975) τόσο στα βουνά όσο και στις ακτές .Το 1982 είχαν χαρακτηριστεί συνολικά 3,15 εκατομμύρια εκτάρια από τα οποία το 9,1% (δηλαδή 286.485) σε ευαίσθητη ζώνη(χώρος τον οποίο μπορεί κάποιος να θαυμάσει αλλά δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει). (14)
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο η Εθνική Διοίκηση Τουρισμού εξαρτάται από την Υπηρεσία Βρετανικού Τουρισμού η οποία συνεργάζεται με το Νάσιοναλ Τραστ (δημόσιος οργανισμός διαχείρισης γης) που συστάθηκε το 1895 με ιδιωτική πρωτοβουλία για να προστατέψει και να διαχειριστεί ορεινούς και παράκτιους χώρους ανοικτούς στον τουρισμό υπό ορισμένους όρους. (15)
- Στις Η. Π.Α και στον Καναδά η προστασία της φύσης εξαρτάται από διάφορες πολιτειακές η ομοσπονδιακές υπηρεσίες τόσο για τη ενδοχώρα όσο και για τις παράκτιες περιφέρειες. (16)
- Στον μεσοτροπικό κόσμο οι περισσότερες χώρες υποδοχής τουριστών έθεσαν σε εφαρμογή πολιτικές προστασίας της φύσης και του περιβάλλοντος. Οι τουρίστες μπορούν να επισκεφτούν πολλά εθνικά φυσικά πάρκα στην Ινδία, την Κίνα, την Ινδονησία η την Κολομβία τα οποία όμως έχουν γνωρίσει το μαζικό τουρισμό. (17)
- Οι γαλλικές Αντίλλες, που δέχονται τόσους τουρίστες όσοι είναι οι κάτοικοι (600000 το 1990), διαθέτουν επίσης περιφερειακά φυσικά πάρκα όπως αυτό της Μαρτινίκας .Προς το παρόν μόνο ορισμένες ομάδες τουριστών επισκέπτονται αυτό το πάρκο στο πλαίσιο εκδρομών κοντινής απόστασης που γίνονται με τουριστικά λεωφορεία με αφετηρία τα παραθαλάσσια ξενοδοχειακά συγκροτήματα. Η προστασία της φυσικής κληρονομιάς των Αντιλλών ακολούθησε την έκρηξη του μαζικού τουρισμού, γεγονός που εξηγεί μια σειρά πρόσφατων συμβιβασμών για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων ιδίως στις ακτές. Η Υπηρεσία Προστασίας των Ακτών ελέγχει άμεσα 1.776 εκτάρια, έκταση πάντως μικρή σε σχέση με τα εκατοντάδες των ακτών της Μαρτινίκας. Το σχέδιο Χρήσης Γης, που υιοθετήθηκε τη δεκαετία του '70, προσπαθεί να περιορίσει τον πολλαπλασιασμό των μεγάλων τουριστικών διευθετήσεων στο εσωτερικό μιας ζώνης 50 γεωμετρικών ποδών που αντιστοιχεί στον ευαίσθητο χώρο μεταξύ των θαλάσσιων και χερσαίων οικοσυστημάτων. Τα μικρότερα νησιά των γαλλικών Αντιλλών προστατεύονται έντονα χωρίς να χάνουν τις θετικές οικονομικές επιπτώσεις των τουριστικών εκδρομών. Αυτό ισχύει για τις Σεντ, που βρίσκονται μερικά ναυτικά μίλια νότια της Μπας-Τερ, στη Γουαδελούπη. Το 1978 υιοθετήθηκε ένα Σχέδιο Χρήσης Γης και ένα διάταγμα προστάτευε τη χλωρίδα και την πανίδα (τους χερσαίους μεγαλόσαυρους). Αυτή η στρατηγική προστασίας της φυσικής κληρονομιάς είχε ως αποτέλεσμα την απονομή στις Σεντ διεθνούς οικολογικού βραβείου. Ο τουρισμός των εκδρομών, με γρήγορα πλοιάρια ή στο πλαίσιο κρουαζιέρων (το 1990 3.000 σκάφη αναψυχής αγκυροβόλησαν γύρω από τις Σεντ) είναι συμβατός με την επιλογή του ήπιου τουρισμού που σέβεται τις τοποθεσίες και τους κατοίκους.

Απ' ότι φαίνεται αυτό δεν είναι εφικτό όταν έχουμε να κάνουμε με νησιά που είναι απομακρυσμένα από σημαντικές νησιωτικές περιοχές υποδοχής. Η απόσταση υποχρεώνει τους επισκέπτες να διαμείνουν στο νησί (όπως στα Γκαλαπάγκος) κάτι που

δεν είναι υποχρεωτικό στην περίπτωση των Σεντ που βρίσκονται σε μικρή απόσταση. (18)

Παντού στον κόσμο η συνειδητοποίηση της προστασίας της φυσικής κληρονομιάς φαίνεται ότι συνοδεύεται από βούληση για καλύτερη διαχείριση του χώρου και του τουρισμού. Αυτό προϋποθέτει μέτρα προστασίας ειδικών φυσικών συνόλων (φυσικά πάρκα) και ευαίσθητων τοποθεσιών (αμμόλοφων, απόκρημνων ακτών) καθώς και τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης, αποφεύγοντας κυρίως τη χρησιμοποίηση χώρων που μπορούν να βλάψουν τα γεωγραφικά πλεονεκτήματα. Οι δείκτες έντασης, που έχουν το θεωρητικό πλεονέκτημα να προβλέπουν τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον υποδοχής, υιοθετήθηκαν τόσο στις καπιταλιστικές όσο και στις σοσιαλιστικές χώρες:

- Στην Πολωνία 10 έως 500 δωμάτια ανά Τετ. Χμ.
- Στη Βουλγαρία 1 άτομο ανά 14 Τετ. μ. παραλίας
- Στις Κάτω-Χώρες 1 άτομο ανά 4 Τετ. μ., παραλίας (όπου η δημογραφική πίεση είναι εντονότερη) και στο Βέλγιο 1 άτομο ανά 9 Τετ. μ.
- Στο νησί Μαυρικήου 1 άτομο ανά 6 Τετ. μ. παραλίας (σχέδιο ΜΑΤΓΜ)

Όταν ο χωρικός δείκτης τουριστικής κίνησης αυξάνεται κατά πολύ η προστασία της φυσικής κληρονομιάς μπορεί να εξαρτηθεί από τις οικονομικές, τις κοινωνικές και τις οικολογικές επιλογές στις οποίες ο χώρος είναι ταυτόχρονα αντικείμενο σύγκρουσης συμφερόντων αλλά και πεδίο όπου αυτή εκδηλώνεται. (19)

1.3 Έλεγχος τουριστικής ανάπτυξης της χώρας Γενικά

Σε ορισμένες περιοχές της χώρας, η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού οδήγησε σε καταστάσεις εξαιρετικά δυσάρεστες, όπως αδυναμία ανταπόκρισης της προσφοράς προς τη ζήτηση, για διάφορους λόγους, π.χ. ανεπαρκή ως ανύπαρκτα οδικά, υδροδοτικά, αποχετευτικά δίκτυα, όπως, ακόμη, μόλυνση του περιβάλλοντος σε οριακά επίπεδα.

Για να αποφευχθεί λοιπόν, η μεγαλύτερη αλλοίωση των κοινωνικών και φυσικών χαρακτηριστικών των περιοχών, από την υπερσυγκέντρωση προσφοράς τουριστικών καταλυμάτων στις περιοχές αυτές, η ακόμη μεγαλύτερη επιβάρυνση των δικτύων υποδομής τους και να επιτευχθεί η κατά το δυνατόν αποσυμφόρηση τους, χαρακτηρίστηκαν αυτές ως κορεσμένες και απαγορεύτηκε για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα η επέκταση ή ανέγερση νέας τουριστικής εγκατάστασης.

Οι περιοχές στις οποίες αποκλείστηκαν οι τουριστικές εγκαταστάσεις χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες. Στην α κατηγορία η απαγόρευση είναι απόλυτη. Στην β κατηγορία αποκλείονται οι τουριστικές εγκαταστάσεις συνολικής δυναμικότητας άνω των εκατό κλινών, λόγω περιορισμένου κορεσμού από άποψη ξενοδοχειακών κλινών των περιοχών αυτών.

Σημαντικά συμβάλλει στον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης και η νομοθεσία που αφορά τη χρήση γης. Αν και πολεοδομικά ουσιαστικά, καθορίζοντας τις περιοχές των γενικών πολεοδομικών σχεδίων και τις κατηγορίες χρήσεων αποκτά πλέον ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη σκοπιά της τουριστικής νομοθεσίας από τη στιγμή κυρίως που καθορίζει το περιεχόμενο των περιοχών τουρισμού-αναψυχής. (20)

1.3.1 Εκτός σχεδίου δόμηση τουριστικών εγκαταστάσεων

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που προσφέρει ο εξωραϊστικός χώρος για την ανάπτυξη του τουρισμού διακοπών, προσανατόλισε από τα τέλη της δεκαετίας του 70 τον κύριο όγκο των ιδιωτικών επενδύσεων στον τουρισμό σε εκτός σχεδίου περιοχές. Μέχρι σήμερα για τις τουριστικές εγκαταστάσεις που δημιουργούνται σε εκτός σχεδίου γήπεδα, προβλέπονται ειδικοί ευνοϊκοί όροι και περιορισμοί δόμησης ακόμη και μετά την κατάργηση των παρεκκλίσεων. (21)

1.3.2 Έλεγχος χωροθέτησης τουριστικών εγκαταστάσεων

Οι αδυναμίες του δημόσιου τομέα στους τομείς του προγραμματισμού, της δημιουργίας υποδομών, του προσανατολισμού των επενδύσεων κτλ, και η συνειδητοποίηση των προβλημάτων, που δημιουργήθηκαν από την ανεξέλεγκτη χωροθέτηση των τουριστικών εγκαταστάσεων σε περιοχές, που είτε στερούνται παντελώς σχεδιασμού ή ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού, οδήγησε στη θεσμοθέτηση το 1984 μιας διαδικασίας, που αποσκοπεί στον έλεγχο της συμβατότητας τους με άλλες υφιστάμενες ή θεσμοθετημένες χρήσεις γης στην προς εγκατάσταση περιοχή, στην ισόρροπη ανάπτυξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων, στην ορθολογική διάρθρωση του οικιστικού δικτύου και την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στα πλαίσια των γενικότερων αναπτυξιακών στόχων και της χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής και επιτρέπει στη διοίκηση να αρνηθεί τη χορήγηση της σχετικής έγκρισης για τη δημιουργία της εγκατάστασης. (22)

1.3.3 Περιβαλλοντικός έλεγχος

Ο περιβαλλοντικός έλεγχος σαν ανεξάρτητη διαδικασία ελέγχου για τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων εισήχθη στη χώρα μας από το 20/01/88 Π. Διάταγμα (σε συνδυασμό με τις τεχνικές προδιαγραφές για την ανέγερση τουριστικών εγκαταστάσεων) και μόνο για τις εκτός σχεδίου περιοχές.

Σήμερα ο έλεγχος αυτός έχει επεκταθεί σε όλη την επικράτεια, περιλαμβάνει το σύνολο των τουριστικών εγκαταστάσεων, ανεξαρτήτως μεγέθους της μονάδας, της διαδικασίας έγκρισης προηγείται η διαδικασία ενημέρωσης των ενδιαφερομένων φορέων και πολιτών.

Αξίζει όμως να σημειωθεί, ότι δεν προβλέπεται αντίστοιχα εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον συνολικά από τις ακολουθούμενες νομοθεσίες, σχέδια, προγράμματα και εν γένει αναπτυξιακές πολιτικές. (23)

Οι τουριστικές εγκαταστάσεις οφείλουν να συμμορφώνονται προς το θεσμικό πλαίσιο που αναφέρεται στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τις διαδικασίες χωροθέτησης, τις τεχνικές προδιαγραφές, τις διατάξεις σχετικά με την ύδρευση και την αποχέτευση. Οι διατάξεις αυτές έχουν εφαρμογή πριν ακόμη από την λειτουργία νέας μονάδας και ελέγχονται από τον ΕΟΤ και τις άλλες συναρμόδιες υπηρεσίες. Κατά τη φάση της λειτουργίας, οι περιβαλλοντικοί όροι που πρέπει να τηρούνται, σχετίζονται κυρίως με την προστασία από τη ρύπανση της ατμόσφαιρας και των νερών, τη διάθεση των αποβλήτων, καθώς και τον έλεγχο του θορύβου. Οι δραστηριότητες των τουριστικών επιχειρήσεων στον τομέα αυτό παρακολουθούνται και ελέγχονται από τις αρμόδιες τοπικές και περιφερειακές αρχές και το ΥΠΕΧΩ ΔΕ.

Ορισμένες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν συστήματα πιστοποίησης της διασφάλισης της ποιότητας ως προς την περιβαλλοντική διαχείριση.

1.4 Ο νόμος για το περιβάλλον (1650/ 1986)

Με το νόμο 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος θεσπίστηκε η υποχρέωση σύνταξης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από έργα και δραστηριότητες που διευκρινίστηκαν με την Απόφαση 69269/5387/90. Στόχοι του νόμου 1650.1986 είναι:

- Αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτό προληπτικών μέτρων.
- Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.

- Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων, σε σχέση με τις τωρινές και μελλοντικές ανάγκες...
- Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Επιδιώξεις του νόμου είναι:

- Η προστασία του εδάφους.
- Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών.
- Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- Η προστασία της φύσης και του τοπίου.
- Η προστασία των ακτών και θαλασσών.
- Η προστασία των οχθών και των ποταμών.
- Η προστασία των λιμνών- του βυθού αυτών και των νησίδων.
- Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων.
- Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση. (24)

1.5 Ειδικά αντικείμενα προστασίας 1.5.1 Δάση και δασικές εκτάσεις Γενικά

Με το Ν.998/29.12.79 " περί προστασίας δασών και δασικών εκτάσεων " επιτρέπεται η απόδοση στον τουρισμό ορισμένων κατηγοριών δασών και δασικών εκτάσεων και μέχρι ποσοστού 10% του συνόλου της έκτασης, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις :

- Ύπαρξη σχετικού προγράμματος ή μελέτης τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.
- Εκπόνηση ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης.
- Διαφύλαξη, προστασία και ενίσχυση της δασικής βλάστησης. (2 5)

Με το νόμο αυτό ο στόχος ήταν να δοθεί η δυνατότητα να αλλάξει η χρήση δημοσίων και ιδιωτικών δασικών εκτάσεων σε τουριστική, με παράλληλη προστασία της έκτασης, αφού αφ' ενός ο φορέας ο υπεύθυνος για τη διοίκηση και διαχείριση της είναι ο ίδιος ο ΕΟΤ, αφ' έτερου οι συντελεστές δόμησης είναι εξαιρετικά χαμηλοί.

Όσον αφορά στις δημόσιες δασικές εκτάσεις, για λόγους διοικητικούς, η διάταξη δεν εφαρμόστηκε. Εξάλλου για ένα διάστημα το ΥΠΕΧΩΔΕ δεν χορηγούσε έγκριση χωροθέτησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ιδιωτικές δασικές εκτάσεις βάσει μιας γνωμάτευσης του Ν. Συμβούλου του, στηριζόμενης στην τήρηση του σκεπτικού μιας απόφασης ότι η αλλαγή χρήσης ιδιωτικής δασικής έκτασης είναι αντισυνταγματική. Έτσι δεν είναι δυνατή σήμερα μια εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή του νόμου.

Οι υδατικοί πόροι, αποτελούν σήμερα απαραίτητη προϋπόθεση, τόσο για τη διατήρηση της ίδιας της ζωής, όσο και για την ανάπτυξη κάθε είδους δραστηριότητας. Το νερό, φυσικός πόρος που συμμετέχει στις παραγωγικές διαδικασίες, προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα ή αδυναμία επέκτασης δραστηριοτήτων και επηρεάζει την παραγωγικότητά τους.

Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ στις τουριστικές εγκαταστάσεις που έχουν αυξημένες ανάγκες σε νερά χρήσεως, γιατί κάθε χρήστης νερού, ενώ δρα σε συγκεκριμένο σημείο του χώρου και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, επιδρά στους υδατικούς πόρους μιας ευρύτερης περιοχής και μια μεγαλύτερη χρονική διάρκεια, επηρεάζοντας έτσι την δυνατότητα ικανοποίησης των αναγκών όλων των υπόλοιπων χρηστών της ίδιας περιοχής και επομένως στο περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- ❖ Περιβαλλοντική μελέτη
- ❖ Περιβαλλοντική διαχείριση στο εσωτερικό των ξενοδοχείων
- ❖ Τα πιο σημαντικά αποτελέσματα των πράσινων προσπαθειών της GRECOTEL μέχρι σήμερα
- ❖ Κατηγορίες έργων και δραστηριότητες
- ❖ Τουριστικές εγκαταστάσεις
- ❖ Προδιαγραφές για μελέτες επιπτώσεων σε δάση από επεμβάσεις τουριστικών εγκαταστάσεων
- ❖ Τουριστικές εγκαταστάσεις και ακτές
- ❖ Τουριστικές εγκαταστάσεις και υδατικοί πόροι
- ❖ Κυρώσεις και αστική ευθύνη
- ❖ Συμπεράσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Περιβαλλοντική Μελέτη και Διαχείριση στο Εσωτερικό των Ξενοδοχείων

2.1 Περιβαλλοντική Μελέτη

Από τα σημαντικότερα νομοθετικά μέτρα που έχουν παρθεί σε εφαρμογή του νόμου πλαισίου για το περιβάλλον είναι η επιβολή με Υπουργική Απόφαση υποχρέωσης σύνταξης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων προκειμένου να χορηγηθεί άδεια για τη λειτουργία ενός μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων που με τη δραστηριότητα τους μπορούν να ρυπάνουν το περιβάλλον. (26)

Με τη σχετική Υπουργική απόφαση γίνεται κατάταξη των έργων και των δραστηριοτήτων αυτών σε κατηγορίες και επιπλέον καθορίζεται το περιεχόμενο των ειδικών αυτών περιβαλλοντικών μελετών. Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστηριοτήτων αυτών κατατάσσεται στην πρώτη κατηγορία.

Στην δεύτερη ομάδα και ανάμεσα στις δραστηριότητες που καλύπτονται κάτω από τον τίτλο " σχέδια έργων υποδομής" εντάσσονται οι μαρίνες σκαφών αναψυχής, τα ξενοδοχειακά συγκροτήματα και τα χωριά διακοπών.

Όσον αφορά το περιεχόμενο της μελέτης καταρχήν επισημαίνονται και αξιολογούνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Συγκεκριμένα, αφού καταγραφεί με χάρτες και περιγραφεί με έκθεση τόσο το φυσικό όσο και το ανθρωπογενές περιβάλλον και αφού επίσης περιγραφεί το έργο ή η δραστηριότητα που προτείνεται, γίνεται εκτίμησης και αξιολόγηση των πιθανών σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην περιοχή. Δεν έχει σημασία εάν οι επιπτώσεις αυτές είναι άμεσες ή έμμεσες, βραχυχρόνιες ή μακροχρόνιες, εάν επανορθώνονται ή όχι, εάν είναι αρνητικές ή ακόμα και θετικές.

Η εκτίμηση αυτή αφορά οικολογικές επιπτώσεις, την ηχορύπανση, τις επιπτώσεις σε κρατικές εξυπηρετήσεις.

Όσον αφορά τις οικολογικές επιπτώσεις πρέπει να αναλυθούν οι επιπτώσεις που μπορεί να επέλθουν στην ατμόσφαιρα, στα νερά, τη μορφολογία και το έδαφος και τέλος στη χλωρίδα και την πανίδα.

Σχετικά με την ηχορύπανση, μελετάται η πιθανή επίδραση θορύβου, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια, από την λειτουργία της εγκατάστασης, στην περιοχή.

Τέλος μελετώνται οι ανάγκες για τη δημιουργία νέων ή τυχόν μεταβολές σε κρατικές εξυπηρετήσεις που ήδη υπάρχουν στην περιοχή και που θα προκύψουν από τη δημιουργία της εγκατάστασης. Τέτοια παραδείγματα είναι η προστασία από πυρκαγιές, η κατασκευή νέων δρόμων κλπ. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στο οδικό δίκτυο.

2.2 Περιβαλλοντική διαχείριση στο εσωτερικό των ξενοδοχείων

Περιβαλλοντικοί έλεγχοι έχουν πραγματοποιηθεί σε έξι ξενοδοχεία της εταιρίας GRECOTEL. Α.Ε. και οι παρακάτω δράσης αποτελούν πάγια πολιτική σε όλη την Ελλάδα. (27)

1. Εξοικονόμηση νερού και ενέργειας

- Τακτικοί έλεγχοι συντήρησης για διαρροές και βλάβες.
- Αυτόματα συστήματα ποτισμού.
- Βαλβίδες ρύθμισης της ροής του νερού στις περισσότερες βρύσες.
- Αλλαγή πετσέτας κατόπιν υποδείξεως του πελάτη.
- Μείωση της χωρητικότητας νερού στο καζανάκι της τουαλέτας.
- Επαναχρησιμοποίηση του ακατάλληλου για ύδρευση νερού για άρδευση των κήπων (εξαιρείται το γκαζόν).
- Χρησιμοποίηση λαμπτήρων εξοικονόμησης ενέργειας.
- Ηλιακοί συλλέκτες (100% του νερού σε ορισμένα ξενοδοχεία Grecotel).
- Χρήση υγραερίου στην κουζίνα & πλυντήρια ρούχων.
- Τα ηλεκτρικά συστήματα στα υπνοδωμάτια λειτουργούν με μαγνητικές κάρτες ή μαγνητικό κλειδί σε όλα τα ανακαινισμένα και καινούρια ξενοδοχεία Grecotel

2. Επεξεργασία υγρών αποβλήτων

- Όλα τα ξενοδοχεία Grecotel είναι συνδεδεμένα με δημόσιο ή με το δικό τους βιολογικό καθαρισμό.

3. Διαχείριση απορριμμάτων

- Αγορά προϊόντων σε μεγάλες ποσότητες και σε επιστρεφόμενες επαναχρησιμοποιούμενες συσκευασίες (μπύρα σε βαρέλια, φρέσκα φρούτα και λαχανικά σε τελάρα και σάκους, κλπ.)
- Μείωση των προϊόντων μιας χρήσης (μερίδες πρωινού, διακοσμητικά ποτών, πλαστικά ποτήρια, κλπ.)
- Αυξημένη χρήση επιστρεφόμενων φιαλών και κατάργηση φιαλών από πλαστικό PVC.
- Επαναχρησιμοποιούμενες βαμβακερές τσάντες για τα ψώνια και φιλικές προς το περιβάλλον χάρτινες τσάντες αντί πλαστικών.
- Ανακύκλωση απορριμμάτων (π.χ. χαρτί, σαπούνι, αλουμιένια κουτιά) όπου είναι δυνατόν.
- Παραγωγή οργανικού λιπάσματος από τα οργανικά απορρίμματα κήπων καθώς και από φύκια.

4 Έλεγχος και μείωση της ρύπανσης

- Τακτική ανάλυση του πόσιμου και θαλασσινού νερού, καθώς και του νερού στις πισίνες και τους βιολογικούς καθαρισμούς.
- Σταδιακή αντικατάσταση των ουσιών (CFCs) που καταστρέφουν το όζον στα συστήματα κλιματισμού και ψυγεία χωρίς χλωροφθοράνθρακες.
- Δε γίνεται χρήση αλκοκτόνων και υπάρχει μείωση κατά 40-50% στη χρήση χλωρίου με την πιλοτική εφαρμογή ιονισμού του νερού της πισίνας.
- Όλα τα απορρυπαντικά πληρούν τις προδιαγραφές της Ε.Ε. και προτιμώνται σε συμπτυκνωμένη μορφή, βιοδιασπώμενα τουλάχιστον κατά 90% και σε ανακυκλωμένες, ανακυκλώσιμες ή επιστρεφόμενες συσκευασίες.
- Τα χαρτομάντιλα, οι πετσέτες και το χαρτί τουαλέτας προέρχονται από μη χλωριωμένο χαρτοπολτό, χωρίς τοξικά πρόσθετα.
- Χρήση υδατοδιαλυτών χρωμάτων, χωρίς μόλυβδο και άλλα τοξικά προσθετικά.

5 Αρχιτεκτονική και κήποι

- Χρήση τοπικών και περιβαλλοντικά φιλικών κατασκευαστικών υλικών στα ανακαινισμένα και καινούρια Grecotel.
- Ανακατασκευή παραδοσιακών χωριών σε πολλά από αυτά.
- Εφαρμογή φιλοπεριβάλλοντικής κηπουρικής που προστατεύει την βιοποικιλότητα, με ελαχιστοποίηση των χημικών φυτοφαρμάκων, χρήση οργανικών λιπασμάτων, εισαγωγή ωφελίμων εντόμων για καταπολέμηση των βλαβερών εντόμων από τους κήπους, κλπ.
- Προτεραιότητα στην χρήση μεσογειακών, τοπικών φυτών και δημιουργία περιοχών με ενδημικά είδη.

6 Παραλίες

- Συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Γαλάζιες Σημαίες (12 από τα 15 Grecotel βρίσκονται σε βραβευμένες παραλίες).

7 Πληροφόρηση επισκεπτών και δραστηριότητες

- Πίνακας περιβαλλοντικής ενημέρωσης σε μορφή δέντρου σε όλα τα ξενοδοχεία.
- Ενημερωτικά φυλλάδια για τους επισκέπτες
- Περιβαλλοντικές δραστηριότητες περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα των παιδικών σταθμών (Grecolands).
- 10 δραστηριότητες περιβαλλοντικής κατεύθυνσης συμπεριλαμβάνονται στο ψυχαγωγικό πρόγραμμα (animation) όπως παρουσιάσεις βοτάνων και ελληνικής μυθολογίας, βοτανική ξενάγηση στους κήπους των ξενοδοχείων, κλπ.
- Προβολές διαφανειών και παρουσιάσεις από το Σύλλογο Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας στην Κρήτη (Αρχελών).

8. Ενημέρωση και σεμινάρια για το προσωπικό

- Τακτικά σεμινάρια εκπαίδευσης του προσωπικού
- Παραγωγή και διανομή οικολογικού φυλλαδίου που ενθαρρύνει την οικολογική σκέψη; δράση στο σπίτι και στο χώρο εργασίας
- Ενσωμάτωση περιβαλλοντικών καθηκόντων σε όλες τις θέσεις εργασίας.

2.3 Τα πιο σημαντικά αποτελέσματα των πράσινων προσπαθειών της GRECOTEL μέχρι σήμερα

1. Διαχείριση Απορριμμάτων (μέσω επαναχρησιμοποίησης, ανακύκλωσης και μείωσης) (28)

- 200.000 μη χλωριωμένες πάνινες τσάντες διατέθηκαν στους επισκέπτες δωρεάν για τα ψώνια τους.
- Αντικατάσταση 2.500.000 πλαστικών τσαντών πλυντηρίου, υγείας& απορριμμάτων με άλλες, φιλικές προς το περιβάλλον.
- Περίπου 60% αύξηση στις αγορές χύμα σε επιστρεφόμενα και επαναχρησιμοποιούμενα δοχεία, π.χ. λάδι μαγειρέματος σε δοχεία του 1 τόνου αντί των δοχείων μιας χρήσης των 5 λίτρων & 30 λίτρων αντί για φιάλες μιας χρήσης κλπ.
- 86% μείωση των προϊόντων μιας χρήσης (μερίδες πρωινού, πλαστικά ποτήρια, πιάτα, μαχαιροπήρουνα, διακοσμήσεις κοκτέιλ)
- 96,5 % μείωση στα κουτιά αλουμινίου.
- Πλήρης κατάργηση των πλαστικών φιαλών από PVC.
- 82% της συνολικής κατανάλωσης μπίρας, αναψυκτικών και εμφιαλωμένου νερού σε επιστρεφόμενες γυάλινες φιάλες (73% αύξηση από το 1993).
- 68% μείωση πλαστικής συσκευασίας χάρη στη χρήση καθαριστικών προϊόντων με επιστρεφόμενα δοχεία και συμπυκνωμένων προϊόντων μέσω δοσομετρικών συσκευών. Αυτό σημαίνει 10,247 κυλά πλαστικού εξοικονομήθηκαν τα τρία τελευταία χρόνια.

2. Εξοικονόμηση νερού και ενέργειας

- 30% μείωση στην κατανάλωση νερού
- μεταξύ 1994-99 εξοικονομήθηκε αρκετή ενέργεια για να τροφοδοτήσει ένα ξενοδοχείο 600 κλινών για 2 τουριστικές περιόδους.
- 30-40% μείωση ηλεκτρισμού στα Grecotels που χρησιμοποιούν 70-90% λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας
- 40 - 55% μείωση στην κατανάλωση πετρελαίου στα Grecotels που χρησιμοποιούν ηλιακούς συσσωρευτές για τη θέρμανση του νερού και υγραέριο για τις συσκευές κουζίνας.

3. Έλεγχος και περιορισμός ρύπανσης

- Υψηλή ποιότητα νερού, 40-50% μείωση χλωρίου και πλήρης διακοπή αλγοκτόνων στα Grecotels που εισήγαγαν σύστημα ιονισμού για τον καθαρισμό του νερού πσίνας.
- -88% των λευκαντικών πλυντηρίου έχουν αντικατασταθεί από άλλα, βασισμένα στο οξυγόνο, (αντί για χλώριο και υπερβορικό νάτριο).
- -76% των καθαριστικών προϊόντων που περιέχουν υψηλές συγκεντρώσεις χλωρίου, φωσφορικών & ισχυρών οξέων αντικαταστάθηκαν με νέα, πιο φιλικά προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον.
- -Γενικά κατά την διάρκεια των 3 τελευταίων χρόνων έχουμε εξοικονομήσει 11,5 τόνους χημικών χάρη στη χρήση συμπυκνωμένων καθαριστικών προϊόντων με δοσομετρικά συστήματα, τον καλύτερο έλεγχο της χρήση τους και κρατώντας μόνο εκείνα που χρειάζονται πραγματικά.

4. Ενημέρωση κοινού

- 100 φωλιές θαλάσσιων χελωνών προστατεύονται κάθε χρόνο χάρη στην επιτυχή συνεργασία ΣΠΘΧ και GRECOTEL
- 80 με 100 προβολές διαφανειών του ΣΠΘΧ οργανώνονται κάθε χρόνο για τους επισκέπτες της Grecotel στα ξενοδοχεία του Ρεθύμνου
- Κατά την άνοιξη και το φθινόπωρο 21-35% των επισκεπτών των ξενοδοχείων Grecotel συμμετέχουν στις οικοπολιτιστικές δραστηριότητες του ψυχαγωγικού τους προγράμματος.

2.4 Κατηγορίες έργων και δραστηριότητες

Τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και οι δραστηριότητες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, με Απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού. Ως κριτήρια για την κατάταξη αυτή λαμβάνονται:

- A) Το είδος και το μέγεθος του έργου ή της δραστηριότητας.
- B) Το είδος και η ποσότητα των ρύπων που εκπέμπονται, καθώς και κάθε άλλη επίδραση στο περιβάλλον.
- Γ) Η δυνατότητα να προληφθεί η παραγωγή ρύπων από την εφαρμοζόμενη παραγωγική διαδικασία.
- Δ) Ο κίνδυνος σοβαρού ατυχήματος και η ανάγκη επιβολής περιορισμών για την προστασία του περιβάλλοντος. (29)

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες που, λόγω της φύσης, του μεγέθους ή της έκτασης τους είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον. Στα έργα και τις δραστηριότητες της κατηγορίας αυτής επιβάλλονται, κατά περίπτωση, πέρα από τους γενικούς όρους και τις προδιαγραφές, ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες που, χωρίς να προκαλούν σοβαρούς κινδύνους και οχλήσεις, πρέπει να υποβάλλονται για την προστασία του περιβάλλοντος σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που προβλέπονται από κανονιστικές διατάξεις.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες που προκαλούν ιδιαίτερα μικρό κίνδυνο ή όχληση ή υποβάθμιση στο περιβάλλον.

2.5 Τουριστικές εγκαταστάσεις

Είναι δυνατή η παραχώρηση δημοσίων δασών ή δασικών εκτάσεων στον ΕΟΤ για τουριστική αξιοποίηση τους, μετά από πρόταση του ΕΟΤ, που θα πρέπει να βασίζεται σε σχετικό πρόγραμμα ή μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και γνώμη του Συμβουλίου Δασικής Πολιτικής. Ως τουριστική αξιοποίηση εννοεί ο νόμος την κατασκευή κάθε είδους εγκαταστάσεων για τη διαβίωση και αναψυχή ατόμων, είτε αυτά κινούνται ομαδικά είτε και ατομικά και για την ανάλογη διαμόρφωση του όλου χώρου. (30)

Η παραχώρηση όμως αυτή δεν μπορεί να περιλαμβάνει δάση και δασικές εκτάσεις που παρουσιάζουν ιδιαίτερο επιστημονικό, αισθητικό, οικολογικό ή γεωμορφολογικό ενδιαφέρον, καθώς και εκείνα που ασκούν ιδιαίτερη προστατευτική επίδραση στα εδάφη και τα υπόγεια νερά. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η δημιουργία περιπτέρων πανδοχείων ή ξενώνων και σε αυτές τις κατηγορίες δασών, εφόσον με αυτές εξυπηρετούνται εγκαταστάσεις ορειβασίας ή χειμερινού αθλητισμού και στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο.. Η εξαίρεση αυτή δεν ισχύει για τους πυρήνες των εθνικών δρυμών.

Η παραχώρηση στον ΕΟΤ δεν είναι επίσης δυνατόν να περιλαμβάνει δάση ή γενικά δασικές εκτάσεις, που βρίσκονται στην περιφέρεια του νομού Αττικής ή μέσα σε βιομηχανικές ζώνες ή στις παρυφές βιομηχανικών περιοχών και μέσα σε ζώνη χιλίων μέτρων από την περιφέρεια τους.

Η παραπάνω παραχώρηση ενεργείται με Απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, με τον όρο της διατήρησης της δασικής μορφής των εκτάσεων που παραχωρούνται. Ταυτόχρονα, καθορίζονται και οι υποχρεώσεις του ΕΟΤ ή αυτού που αναλαμβάνει μετά από σύμβαση με τον ΕΟΤ, την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής, για διαφύλαξη, προστασία και ενίσχυση της δασικής βλάστησης. Σε καμιά περίπτωση το σύνολο των χώρων που διατίθενται για οικοδόμηση δεν μπορεί να ξεπεράσει το 10% του δάσους ή της δασικής έκτασης που παραχωρείται για τουριστική αξιοποίηση. Δεν είναι δυνατόν, επίσης, ο συντελεστής δόμησης, υπολογιζόμενος επί του οικοδομήσιμου χώρου, να υπερβεί τη μονάδα.

Η κυριότητα των εγκαταστάσεων, κτιρίων, κλπ., που δημιουργούνται με τον τρόπο αυτό, παραμένει πάντα στο Δημόσιο. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η παραχώρηση, κατά κυριότητα και με αντάλλαγμα, σε τρίτου των χώρων που, σύμφωνα με την εγκεκριμένη μελέτη τουριστικής αξιοποίησης, καταλαμβάνονται από ξενοδοχεία, ξενώνες ή βοηθητικές τους μόνιμες εγκαταστάσεις, με παράλληλη όμως απαγόρευση της μεταβολής της χρήσης των χώρων που παραχωρούνται. Ως ποινή σε περίπτωση μεταβολής της χρήσης προβλέπεται η άρση της παραχώρησης.

Η χρησιμοποίηση για τους παραπάνω σκοπούς ιδιωτικών δασών ή δασικών εκτάσεων επιτρέπεται μόνο με βάση την τουριστική και οικιστική νομοθεσία που ισχύει κάθε φορά και μετά από προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Γεωργίας. Εάν το ιδιωτικό δάσος ή η δασική έκταση πρόκειται να εξυπηρετήσει εκτός από τουριστικούς και αθλητικούς σκοπούς, το συνολικό ποσοστό που επιτρέπεται για τη δημιουργία των τουριστικών και αθλητικών εγκαταστάσεων, δεν μπορεί να υπερβεί το 80% της έκτασης που διατίθεται.

2.6. Προδιαγραφές για μελέτες επιπτώσεων σε δάση από επεμβάσεις τουριστικών εγκαταστάσεων

Για επεμβάσεις στα δάση ή τις δασικές εκτάσεις που έχουν μεγαλύτερη σημασία ή έκταση, απαιτείται να συνοδεύεται η αίτηση ή το έγγραφο με το οποίο ζητείται η παροχή της έγκρισης της επέμβασης, από μελέτη επιπτώσεων τους στο περιβάλλον και αντιμετώπισης τους, θεωρημένη από την αρμόδια υπηρεσία ΠΕΧΩΔΕ. Οι προδιαγραφές της μελέτης αυτής έχουν καθορισθεί με κοινή Απόφαση των Υπουργών, Προεδρία της Κυβέρνησης, Γεωργίας και Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος και προβλέπουν, σε γενικές γραμμές, τα παρακάτω:

- Γενικά στοιχεία: Πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνουν το χαρακτηρισμό, την ονομασία, το είδος και την κατηγορία της τουριστικής εγκατάστασης. Την επωνυμία της επιχείρησης, τον φορέα δημιουργίας και λειτουργίας της. Την έκταση, θέση, διοικείς υπαγωγή καθώς και τα όρια του χώρου επέμβασης.
- Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης. Απαιτούνται, δηλαδή στοιχεία, τόσο για το φυσικό περιβάλλον, π. χ. τοπογραφικές, κλιματολογικές συνθήκες, έδαφος, βλάστηση,

πανίδα, όσο και για τα ανθρωπογενή στοιχεία, όπως υφιστάμενα έργα(κτίσματα, εγκαταστάσεις κλπ.) έργα υποδομής στην ευρύτερη περιοχή (δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια, κ.λπ.), υφιστάμενη διαχείριση δασικών εκτάσεων, κ.ά.

- Επεμβάσεις. *Ειδικότερα*, περιγραφή και διανομή εγκαταστάσεων, χρήσεις τουριστικών εγκαταστάσεων, αναγκαία έργα υποδομής, ανάγκες και τρόποι ικανοποίησης σε νερό.
- Επιπτώσεις, όπως μεταβολή στη γεωμορφολογία και τυχόν μόνιμες αλλοιώσεις (κλίσεις, επιπτώσεις στη βλάστηση και στην πανίδα, κλπ.)
 - Σύνθεση-αποκατάσταση. Αναφέρονται οι εναλλακτικές λύσεις που τυχόν μελετήθηκαν και η αιτιολόγηση της λύσης που προτιμήθηκε τελικά, η λειτουργική σύνδεση με τον ευρύτερο δασικό χώρο, οι φωτολύσεις, κ.ά. (31)

2.7. Τουριστικές εγκαταστάσεις και ακτές

Με στόχο τη διαφύλαξη του κοινόχρηστου χαρακτήρα των ακτών, η σχετική με την προστασία του αιγιαλού και της παραλίας νομοθεσία (Α.Ν 2344/40) όπως ισχύει, συμπληρώθηκε με διατάξεις (Ν. 1337/83 και Π.Δ. 236/84) με τις οποίες σε εκτός σχεδίου περιοχές και σε ζώνη πλάτους 500 μ από τις ακτές ή την όχθη δημοσίων λιμνών:

- Καταργείται, με εξαίρεση ορισμένες περιπτώσεις, που μνημονεύονται ρητά, το δικαίωμα περίφραξης των γηπέδων.
- Παρέχεται το δικαίωμα στη διοίκηση να προβαίνει σε απαλλοτριώσεις για τη δημιουργία οδών προσπέλασης προς την παραλία και του αιγιαλού καθώς και των αναγκαίων χώρων στάθμευσης.
- Ενισχύεται η διαδικασία αποβολής και κατεδάφισης κτισμάτων, που κτίστηκαν στον αιγιαλό κατά παράβαση της κείμενης νομοθεσίας.
- Παρέχεται η δυνατότητα διαπλάτυνσης της ζώνης παραλίας. (32)

Στις παράκτιες περιοχές η περιβαλλοντική διάσταση του θεσμικού πλαισίου για τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων, συναντάται σε διατάξεις που αφορούν σε αποστάσεις τουριστικών εγκαταστάσεων από τον αιγιαλό, στα ύψη των κτιρίων στην παραθαλάσσια ζώνη, στην άρνηση συνηγορίας από τον ΕΟΤ για μεταφορά συντελεστή δόμηση καθ' ύψους σε παράκτιες τουριστικές εγκαταστάσεις.

Η περίπτωση της επιτρεπόμενης απόστασης των τουριστικών εγκαταστάσεων από τη γραμμή αιγιαλού : 30μ. μέχρι το 1984, 80μ, από το 1984, 70μ το 1985, 50μ. το 1988, μηδενίζεται σήμερα σε ορισμένες περιπτώσεις, σαν πολεοδομικό κίνητρο για την αποφυγή κατάτμησης οικοπέδων, χωρίς αυτή η τροποποίηση να έχει ποτέ αιτιολογηθεί, όσον αφορά στην περιβαλλοντική της διάσταση.

2.8 Τουριστικές εγκαταστάσεις και υδατικοί πόροι

Η χώρα μας αντιμετωπίζει μια σειρά από σημαντικά προβλήματα σχετικά με τους υδατικούς πόρους, σε θεσμικό, οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και τεχνολογικό επίπεδο. Οι υδατικοί πόροι, αποτελούν σήμερα απαραίτητη προϋπόθεση, τόσο για τη διατήρηση της ίδιας της ζωής, όσο και για την ανάπτυξη κάθε είδους δραστηριότητας . Το νερό, φυσικός πόρος που συμμετέχει στις παραγωγικές διαδικασίες, προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα η αδυναμία επέκτασης δραστηριοτήτων και επηρεάζει την παραγωγικότητα τους.

Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ στις τουριστικές εγκαταστάσεις που έχουν αυξημένες ανάγκες σε νερά χρήσεως, γιατί κάθε χρήστης νερού, ενώ δρα σε συγκεκριμένο σημείο του χώρου και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, επιδρά στους υδατικούς πόρους μιας ευρύτερης περιοχής και μια μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας, επηρεάζοντας έτσι την δυνατότητα ικανοποίησης των αναγκών όλων των υπόλοιπων χρηστών της ίδιας περιοχής και επομένως το περιβάλλον. (33)

2.9 Κυρώσεις και αστική ευθύνη

Αν μια επιχείρηση ή δραστηριότητα προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, υποβάλλεται προσωρινή απαγόρευση της λειτουργία της, μέχρις ότου ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να αποτρέπεται η ρύπανση ή η υποβάθμιση. Μπορεί επίσης να υποβληθεί, με απόφαση του οικείου νομάρχη, η οριστική διακοπή της λειτουργίας της, αν η επιχείρηση ή η δραστηριότητα παραλείπει να συμμορφωθεί προς τα μέτρα που υποδεικνύονται ή αν η λήψη αποτελεσματικών μέτρων είναι ανέφικτη.

Αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, π.χ. αν από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαρείας σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ μαζί με τον τυχόν συναρμόδιο Υπουργό μπορεί να επιβάλλει την απαγόρευση της λειτουργίας της και ταυτόχρονα πρόστιμο από 3000 έως 30000 ευρώ για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης. (34)

2.9.1 Συμπεράσματα

Είναι φανερό, ότι οι τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας, έχουν ανάγκη από μέτρα αποκατάστασης και προστασίας του περιβάλλοντος, πράγμα που κύρια σημαίνει υποδομή, ανάσχεση της τουριστικής (νόμιμης και παράνομης) δόμησης, περιφρούρηση των στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, εξασφάλιση ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης. Και συγχρόνως αλλά εξ' ίσου επιτακτικά προβάλλει η ανάγκη της προστασίας της υπόλοιπης επικράτειας από την εξάπλωση του τουρισμού με τη σημερινή αντίληψη και τους ίδιους όρους. (35)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- ❖ Εισαγωγή
- ❖ Προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς
- ❖ Προστασία της φυσικής κληρονομιάς-το πρόβλημα των φυσικών τοποθεσιών
- ❖ Το πρόβλημα της οικολογικής ισορροπίας
- ❖ Προστασία ανθρώπινης κληρονομιάς
- ❖ Προστασία καλλιτεχνικής κληρονομιάς
- ❖ Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Προστασία Πολιτιστικού Περιβάλλοντος

3.1 Εισαγωγή

Το πολιτιστικό μας περιβάλλον, στο βαθμό που αυτό ταυτίζεται με την πολιτιστική μας κληρονομιά, προστατεύεται κατά κύριο λόγο από τους αρχαιολογικούς νόμους από τους οποίους ο ένας αφορά τις αρχαιότητες ενώ ο άλλος τα μνημεία τα μεταγενέστερα του 1830.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί δέσμευση μας μέσα στα πλαίσια της σχετικής Διεθνούς Σύμβασης που υπογράφηκε από την Ελλάδα, κυρώθηκε και δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, και απέκτησε ισχύ νόμου.

Ως πολιτιστική κληρονομιά θεωρούνται:

A) Τα μνημεία, δηλαδή αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικά έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων σημαντικής αξίας, από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

B) Σύνολα οικοδομημάτων, τα οποία συνίστανται σε ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών), τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειας ή της θέσης τους, έχουν επίσης παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

Γ) Τέλος τοπία, τα οποία είναι έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίοι έχουν παγκόσμια αξία από ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική άποψη.(36)

3.2 Προστασία της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς

Ειδική προστασία προβλέπεται για τα μνημεία που είναι μεταγενέστερα του 1830. Προβλέπεται, δηλαδή, ότι απαιτείται επίσης έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών μετά από εισήγηση ειδικής επιτροπής για τις ακόλουθες εργασίες:

A) την ανέγερση οικοδομημάτων σε τόπους που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (εκτός από τους ιστορικούς και αρχαιολογικούς).

B) την επισκευή, μετασκευή και οποιαδήποτε διαρρύθμιση των οικοδομημάτων ή μνημείων και γενικά κτισμάτων μεταγενέστερων του 1830 που βρίσκονται σ' αυτούς.

Γ) την επισκευή, μετασκευή και οποιαδήποτε εσωτερική ή εξωτερική διαρρύθμιση καθώς και εκτέλεση έργων συντήρησης οικοδομημάτων ή μνημείων μεταγενέστερων του 1830 που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης, για τα οποία απαιτείται ειδική προστασία.

Όσον αφορά τις αρχαιότητες, απαιτείται άδεια του Υπουργείου Πολιτισμού για τα παρακάτω έργα:

A) η επιχείρηση, κοντά σε αρχαία, έργου το οποίο μπορεί να τα βλάψει άμεσα ή έμμεσα.

B) οποιαδήποτε εργασία σε αρχαία κτίρια και λείψανα ή ερείπια και εάν ακόμη δεν επιφέρει ζημιά.(37)

3.3 Προστασία της φυσικής κληρονομιάς - Το πρόβλημα των φυσικών τοποθεσιών

Το τοπίο αποτελεί ένα από τα κύρια τουριστικά ελκτικά στοιχεία, ιδίως όταν αποτελεί βασικό στοιχείο της τουριστικής εικόνας του φυσικού περιβάλλοντος υποδοχής.

Οι απόκρημνες ακτές του Ετρετά, οι καταρράκτες του Νιαγάρα ή ο κόλπος του Μον-Σεν-Μισέλ οφείλουν την εξαιρετική διεθνή τουριστική ακτινοβολία τους στην τοποθεσία. Κάθε αλλαγή στην αρχική φυσική τοποθεσία, είτε λόγω προσθήκη κτισμάτων είτε λόγω πραγματοποίηση μεγάλων έργων θα μπορούσε να καταλήξει στην άμετρη χρήση του χώρου και στον τουριστικό του εκφυλισμό. Χωρίς να πολλαπλασιάσουμε τα παραδείγματα, είναι ξεκάθαρο ότι οι τουριστικές περιοχές ο αρχικός προορισμός των οποίων ήταν να αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού λόγω του φυσικού τοπίου και της τοποθεσίας τους πρέπει να μεριμνούν για την ισορροπία μεταξύ της τουριστικής κίνησης και της τουριστικής χρήσης του χώρου υποδοχής.

Οι αμμώδεις παραλίες είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες στην ανθρωπογενή δράση. Η ανέγερση αναχωμάτων, φραγμάτων, μπορεί να ανατρέψουν τη φυσική ισορροπία στις παραλίες.

Υπάρχουν πάρα πολλά παραδείγματα μεταβολής του φυσικού περιβάλλοντος σε περιοχές έντονης τουριστικής κίνησης με μερικό μετασχηματισμό της τοποθεσίας αναψυχής. Τέτοια παραδείγματα είναι συχνά στις αμμώδεις παραθαλάσσιες περιφέρειες, ιδιαίτερα ευαίσθητες στη μεταβολή των θαλάσσιων ρευμάτων μετά την κατασκευή κυματοθραυστών και αναχωμάτων.

Για παράδειγμα, η παραλία του Ζάκα στο Ρίο ντε Τζανέιρο υπέστη από τη μια μεριά του τεχνητού κυματοθραύστη, ο οποίος κατασκευάστηκε κάθετα στην ακτή και τα θαλάσσια ρεύματα, σημαντικό εμπλουτισμό, και ταυτόχρονα από την άλλη σημαντική απώλεια φερτών υλών.

Ο τουρισμός είναι μερικές φορές ο μοναδικός υπεύθυνος για την υποβάθμιση της τοποθεσίας, όπως για παράδειγμα το Σίντι Μπου Σάιντ πολυσύχναστο τουριστικό χωριό μεταξύ του λόφου της Καρχηδόνας και της θάλασσας. Η έκταση του δομημένου χώρου και η ανύψωση του υδροφόρου ορίζοντα έχουν ως αποτέλεσμα να ενισχυθεί και να επιταχυνθεί ο σχηματισμός όλο και πιο απόκρημνων ακτών. Οι καταρρακτώδεις βροχές, οι μεγάλες φουσκοθαλασσιές και οι σποραδικές σεισμικές δονήσεις συμβάλλουν στην διάβρωση της τοποθεσίας του Σίντι Μπου Σάιντ που επιπλέον δέχεται μεγάλο τουριστικό φορτίο.(38)

3.3.1 Το πρόβλημα της οικολογικής ισορροπίας

Το πρόβλημα της οικολογικής ισορροπίας τίθεται κατά προτεραιότητα σε όλους τους φυσικούς χώρους που αξιοποιούνται τουριστικά : όρη, ακτές, λίμνες... (39)

Η αύξηση του αριθμού των σταθμών χειμερινών αθλημάτων, ιδιαίτερα στις γαλλικές Άλπεις, έθεσε προβλήματα οικολογικής φύσης που έχουν άμεση σχέση με την αποψίλωση ή την εξαφάνιση βοσκοτόπων για να καταστεί εφικτή η διέλευση των μηχανικών αναβατήρων, την αλλοίωση του τοπίου και την υποβάθμιση των φυσικών τοποθεσιών λόγω επέκτασης του δομημένου χώρου. Εξάλλου, μερικές φορές η εντυπωσιακή ανάπτυξη του οργανωμένου ή μη τουρισμού με σκηνές ή τροχόσπιτα επιτάχυνε τη διάβρωση του εδάφους, τη ρύπανση των τοποθεσιών, των υδάτων και την υποβάθμιση της χλωρίδας.

Στις χώρες όπου ο τουρισμός αναπτύσσεται κυρίως με τη μορφή οργανωμένης αναψυχής σε φυσικό περιβάλλον, όπως στην Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και τη Νότια Αφρική, η έγνοια για την προστασία της φύσης τείνει να υπερισχύσει της επιθυμίας για τουριστική διευθέτηση. Η οργανωμένη αναψυχή και ο μαζικός τουρισμός θέτουν το πρόβλημα διαφύλαξης της φυσικής κληρονομιάς που κινδυνεύει από την κατάχρηση του χώρου υποδοχής. Τα "τσιμεντένια μέτωπα", που αλλάζουν τη μορφή ορισμένων παράκτιων τοποθεσιών, όπως στην Κύπρο, το Μαϊάμι, η έντονη αποψίλωση των δασών στις Άλπεις για να καλυφθούν οι ανάγκες του σκι ή ακόμα η σπατάλη του νερού αποτελούν από τα κυριότερα φαινόμενα υποβάθμισης που οφείλονται στον τουρισμό. Ο σεβασμός της φυσικής κληρονομιάς συνεπάγεται, εξάλλου, ανάλογο σεβασμό της ανθρώπινης κληρονομιάς.(40)

3.4 Προστασία ανθρώπινης κληρονομιάς

Η προστασία της ανθρώπινης κληρονομιάς είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον έλεγχο του χώρου υποδοχής και ο τουρισμός ενδιαφέρεται πάντοτε για τον έλεγχο του χώρου, όπως

στην Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιταλία και σε πολλές περιοχές του Τρίτου Κόσμου. Η προστασία της ανθρώπινης κληρονομιάς ακολουθεί αυτή της φυσικής κληρονομιάς και των ιστορικών, καλλιτεχνικών μνημείων που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά.(41)

Για να αποφευχθεί η αλλοίωση της πολιτιστικής ταυτότητας των αυτοχθόνων πληθυσμών οι Αρχές της Χαβάης ενίσχυσαν τη σύσταση πολιτιστικών πολυνησιακών κέντρων που μπορούν να υποδεχτούν τουρίστες. Νησιά που έγιναν ανεξάρτητα, όπως τα Νησιά Φίτζι ή άλλα που βρίσκονται υπό κηδεμονία, όπως η Ταϊτή, η Μαρτινίκα και η Γουαδελούπη καταβάλλουν προσπάθεια να προβάλλουν την ανθρώπινη κληρονομιά τους, ενσωματώνοντας τον τουρισμό, μέσω ιδιαίτερων συμβολαίων με τους εξωτερικούς επισκέπτες. Αυτό μπορεί να πάρει επίσης τη μορφή του εναλλακτικού τουρισμού, δηλαδή υποδοχή των τουριστών στην ίδια παραδοσιακή κοινωνία σε ελαφρές κατασκευές, όπως στο Κζαμάνς στη Σενεγάλη. Οι επιπτώσεις του τουρισμού στις κοινωνίες υποδοχής, ιδίως σ' αυτές που είναι περισσότερο ευαίσθητες από κοινωνικοοικονομική άποψη, είναι επομένως τόσο ψυχολογικής όσο και γεωγραφικής φύσης.(42)

Ο τουρισμός δεν είναι ο μόνος υπεύθυνος για τα ανθρώπινα προβλήματα, παρ'ότι το μεγάλο φορτίο τουριστών που ενδιαφέρονται ελάχιστα για το περιβάλλον υποδοχής, μπορεί να αποτελεί την αιτία της καταστροφής των τοπικών πολιτισμών οι οποίοι εξασθενούν εξαιτίας δημογραφικών προβλημάτων και σημαντικής οικονομικής υστέρησης.(43)

3.5 Προστασία της καλλιτεχνικής κληρονομιάς

Σε όλες τις χώρες η προστασία της καλλιτεχνικής κληρονομιάς μεταφράζεται με τη συντήρηση και την αποκατάσταση των μνημείων και των έργων τέχνης. Η διάσωση των βενετσιάνικων παλατιών που κινδύνευαν από τα νερά της Αδριατικής έγινε παγκόσμια υπόθεση, τουλάχιστον όσον αφορά την στην οικονομική ενίσχυση. Οι μεγάλες τουριστικές χώρες του βιομηχανοποιημένου κόσμου πολλαπλασίασαν εδώ και πολύ καιρό τις δράσεις τους για την προστασία και την αξιοποίηση της καλλιτεχνικής τους κληρονομιάς. Άλλες χώρες που ανοίχτηκαν πρόσφατα στο διεθνή τουρισμό, όπως η Αίγυπτος, η Ινδία και το Μεξικό προσπαθούν να προστατέψουν τις πυραμίδες τους, τους ναούς τους και τα παλάτια τους που αποτελούν τα κυριότερα τουριστικά ελκτικά στοιχεία τους. Εξάλλου ο πολλαπλασιασμός των μουσείων (ιδίως των πινακοθηκών), ορισμένα από τα οποία είναι από τους πλέον πολυσύχναστους τουριστικούς τόπους (Λούβρο, Ούφιτζί της Φλωρεντίας, Ωκεανογραφικό Μουσείο του Μονακό), φανερώνει τη βούληση για ενσωμάτωση του καλλιτεχνικού πλούτου στον τουρισμό και το μαζικό πολιτισμό. Τα οικομνημεία, στα οποία φυλάσσονται τα τεκμήρια του φυσικού και του ανθρώπινου περιβάλλοντος, πολλαπλασιάζονται λίγο πολύ παντού.(44)

3.6 Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Η διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί κύρια προτεραιότητα ανεξάρτητα από τη φύση και την προέλευση των πιέσεων που την απειλούν.

Στον τομέα των επεμβάσεων - αποκαταστάσεων είναι απαραίτητη η εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων σε επίπεδο ενότητας ή οικισμού. Ειδικά σε συνάρτηση με την τουριστική δραστηριότητα, οι επεμβάσεις αφορούν σε :

- Οικισμούς με μεγάλη τουριστική ανάπτυξη με στόχο την αποσυμφόρηση των κορεσμένων και αλλοιωμένων παραδοσιακών πυρήνων, την εξυγίανση και ανάκτηση της ιστορικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας.
- Αξιόλογους εγκαταλελειμμένους οικισμούς με εργασίες συντήρησης και με στόχο την αξιοποίηση τους ως μνημείων- ανοικτών μουσείων λαϊκής αρχιτεκτονικής και τέχνης, ενταγμένων σε ένα πλήρες δίκτυο αρχαίων, βυζαντινών και νεότερων μνημείων.
- Σε οικισμούς που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις μελλοντικής τουριστικής ανάπτυξης με αξιοποίηση του σχολάζοντα κτιριακού δυναμικού για τη στέγαση χρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό.(45)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

- ❖ Ενσωμάτωση παραδοσιακών οικισμών στο δίκτυο τουριστικών δραστηριοτήτων
- ❖ Παράγοντες προστασίας και αλλοιώσεις - επιπτώσεις
- ❖ Παράγοντες που συμβάλλουν στην προστασία
- ❖ Παράγοντες που συμβάλλουν στην αλλοίωση
- ❖ Αντιμετώπιση επιπτώσεων
- ❖ Προγράμματα προστασίας και ανάδειξης παραδοσιακών οικισμών
- ❖ Διερεύνηση πλαισίου τουριστικής ανάπτυξης
- ❖ Συμπεράσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

4.1 Ενσωμάτωση παραδοσιακών οικισμών στο δίκτυο τουριστικών δραστηριοτήτων

Η αναζήτηση νέων τουριστικών προορισμών στο χώρο της Μεσογείου και η ύπαρξη στην Ελλάδα πλήθους αξιόλογων " τουριστικών πόρων " (αρχαιότητες, κλίμα, φυσικό περιβάλλον, παραδοσιακή αρχιτεκτονική ανέδειξαν τον τουρισμό σε χρυσή ευκαιρία για την οικονομική ανάκαμψη της χώρας και των περιφερειών ειδικότερα.

Προς το τέλος της δεκαετίας του ' 70 το ύψος και ο ρυθμός αύξησης των τουριστικών δεικτών επιβεβαιώνουν την οριστική καταχώρηση της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας ως χώρα υποδοχής τουριστικού ρεύματος. Στους γνωστούς από το μεσοπόλεμο προορισμούς που ταυτίζονται με τους αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους (Ακρόπολη, Δελφοί, Ολυμπία, Μυκήνες, Κνωσός, Δήλος) και τα κοσμοπολίτικα παραθεριστικά κέντρα (Ρόδος, Κέρκυρα) προστίθενται νέες περιοχές που ενσωματώνονται στη διεθνή τουριστική αγορά στο βαθμό που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της ζήτησης : άμεση προσπέλαση (δηλ. ύπαρξη αεροδρομίων) και υψηλής ποιότητας φυσικό και δομημένο περιβάλλον σε νησιώτικες και παράκτιες περιοχές. Η εξάπλωση και εδραίωση της τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένες περιφέρειες συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός αυτόνομου οικονομικού δυναμισμού. (46)

Εντούτοις, περί το 1980 γίνεται φανερό ότι στα εγγενή προβλήματα κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης του ελληνικού χώρου προστίθενται και όσα απορρέουν από την απότομη και απρογραμμάτιστη τουριστική ανάπτυξη σε συνδυασμό με τη μαζικότητα του τουριστικού φαινομένου, δηλ:

- Υπερεκμετάλλευση φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος με συνέπεια την υποβάθμιση, τον κίνδυνο απώλειας του κύριου τουριστικού πόρου αλλά και τη χειροτέρευση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.
- Σταδιακή εγκατάλειψη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων και ανάδειξη του τουρισμού σε " μονοκαλλιέργεια" με όλες τις παρεπόμενες επιπτώσεις και εξαρτήσεις.
- Νέες περιφερειακές ανισότητες με την υπερβολική συγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές και την καθυστέρηση άλλων.

Η γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας και οι ρυθμοί εξέλιξης των μεγεθών κατά την τελευταία δεκαετία σε ότι αφορά ξενοδοχειακό δυναμικό και διανυκτερεύσεις ενισχύει την άποψη ότι σε γενικές γραμμές η τουριστική κίνηση συνεχίζει να κατευθύνεται στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές, γεγονός που οφείλεται:

- A) στην καθιέρωση τους στη διεθνή τουριστική αγορά.
- B) στην ύπαρξη της απαραίτητης υποδομής και εξυπηρετήσεων και
- Γ) στην αυξανόμενη δυνατότητα υποδοχής μεγάλου αριθμού τουριστών (47)

Η συγκέντρωση της τουριστικής κίνησης σε ορισμένες περιοχές, σε συνδυασμό με τη διασπορά των παραδοσιακών οικισμών στο σύνολο της χώρας, έχει εκ των πραγμάτων προφυλάξει ένα μεγάλο αριθμό από τις δυσμενείς επιπτώσεις που προκαλεί η τουριστική ανάπτυξη, τη στιγμή βέβαια που ένας επίσης σημαντικός αριθμός είναι εκτεθειμένος σε ισχυρές πιέσεις στις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, την Κρήτη, την Κέρκυρα κλπ.(48)

4.2 Παράγοντες προστασίας και αλλοιώσεις - επιπτώσεις

Οι επιπτώσεις από την τουριστική ανάπτυξη είναι συνάρτηση μεταξύ άλλων της μορφής και της έντασης του τουριστικού φαινομένου και των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων του χώρου στον οποίο εγκαθίσταται. Στην Ελλάδα όπου οι περισσότεροι τουριστικοί πόροι, φυσικοί και πολιτιστικοί εντοπίζονται στην περιφέρεια, η διαφοροποίηση των επιπτώσεων σε ότι αφορά τους παραδοσιακούς οικισμούς έγκειται λιγότερο στο είδος και περισσότερο στην ένταση με την οποία αυτές εκδηλώνονται. Στο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο γίνονται ιδιαίτερα αισθητές στο μέτρο που οι μικρές και κλειστές τοπικές κοινωνίες και οικονομίες απέχουν σημαντικά από τα χαρακτηριστικά των αναπτυγμένων χωρών προέλευσης τουριστών. Στο οικιστικό επίπεδο, το μέγεθος των οικισμών, η πολεοδομική οργάνωση, η ιστορική και καλλιτεχνική αξία των κτισμάτων και του συνόλου, τους καθιστούν ευπαθείς στις πιέσεις που απορρέουν από τη τουριστική ανάπτυξη. (49)

Η αποτίμηση των επιπτώσεων στους παραδοσιακούς οικισμούς καθορίζεται από μια σειρά παραγόντων που συνδέονται με το ιδεολογικό, πολιτικό και κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η τουριστική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται τα προβλήματα της περιφέρειας και διαμορφώνονται οι στάσεις πολιτείας, φορέων και ιδιωτών ως προς την αξιολόγηση και προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η συνδρομή και η βαρύτητα των παραγόντων επηρεάζει το είδος και την ένταση των επιπτώσεων αλλά και τον προσανατολισμό τους προς ευνοϊκές ή δυσμενείς κατευθύνσεις. Υπό την έννοια αυτή οι παράγοντες διακρίνονται σε εκείνους που συντελούν στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών και σε εκείνους που συντελούν στην αλλοίωση. (50)

4.2.1 Παράγοντες που συμβάλλουν στην προστασία

1. Η προοπτική αναζωογόνησης των οικισμών με την αύξηση της απασχόλησης και τη συγκράτηση του πληθυσμού.
2. Η δυνατότητα αύξησης του ατομικού και τοπικού εισοδήματος.
3. Η δυνατότητα πραγματοποίησης δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων και η μεταφορά πόρων από το κέντρο στην περιφέρεια.
4. Η ύπαρξη και αξιοποίηση διαφοροποιημένων πλουτοπαραγωγικών πηγών.
5. Οι προοπτικές ανάπτυξης νέων προτύπων τουριστικής πρακτικής, φιλικών προς το περιβάλλον.
6. Οι αρνητικές εμπειρίες από την ως τώρα τουριστική ανάπτυξη.
7. Η συνειδητοποίηση, μερική έστω, από πλευράς πολιτείας και φορέων για την ανάγκη προστασίας των παραδοσιακών οικισμών από τις πιέσεις του μαζικού τουρισμού.
8. Η πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε θέματα περιβάλλοντος και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
9. Η εμπειρία από την εφαρμογή συγκεκριμένων προγραμμάτων και την πραγματοποίηση αναστηλώσεων.
10. Η προώθηση σε ευρωπαϊκή (κοινοτική) κλίμακα δράσεων με στόχο τη συμφιλίωση τουρισμού και περιβάλλοντος. (51)

4.2.2 Παράγοντες που συμβάλλουν στην αλλοίωση

1. Η μακροχρόνια καθυστέρηση της περιφέρειας και η συνακόλουθη επιδίωξη των κατοίκων για ταχεία οικονομική ανάπτυξη.
2. Η ταύτιση, μεταπολεμικά, της οικονομικής ανάπτυξης με την δραστηριότητα και την αξιοποίηση της γης, και η εδραίωση της ιδεολογίας μακροιδιοκτησίας.
3. Η κυριαρχία του προτύπου του μαζικού τουρισμού έναντι των άλλων μορφών.
4. Ο κίνδυνος ανάδειξης του τουρισμού σε "μονοκαλλιέργεια".
5. Τα κενά και οι αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου προστασίας και των μηχανισμών εφαρμογής του.

6. Η έντονη χωρική διάσταση των τουριστικών δραστηριοτήτων.
7. Η επίσημη αξιολόγηση της τουριστικής ανάπτυξης με ποσοτικά κριτήρια
8. Η απροθυμία εισαγωγής πάγιων περιβαλλοντικών κριτηρίων στην αξιολόγηση της τουριστικής ανάπτυξης.
9. Η εξαφάνιση παραδοσιακών τεχνικών και υλικών.
10. Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη ειδικών σπουδών σε θέματα προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και αναστηλώσεων, παρά τον τεράστιο πλούτο της χώρας σε μνημεία και σύνολα. (52)

Η εξέταση των παραγόντων καταδεικνύει ότι οι επιπτώσεις από την τουριστική ανάπτυξη δεν είναι μονοσήμαντες και οπωσδήποτε όχι εξ ορισμού αρνητικές. Αντίθετα είναι δυνατόν κάτω από συγκεκριμένες και αυστηρές προϋποθέσεις, ο τουρισμός να συντελέσει στην προστασία των οικισμών από τη φθορά και την εγκατάλειψη και στην ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής τους φυσιογνωμίας, παράλληλα με την αξιοποίηση τους ως οικονομικών πόρων. Βέβαια, στο βαθμό που οι οικισμοί αυτοί ενσωματώνονται στο δίκτυο του μαζικού τουρισμού και βρίσκονται αντιμέτωποι με την τουριστική όπως αυτή πραγματοποιήθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες είναι φανερό πως ο κίνδυνος αρνητικών επιπτώσεων στο δομημένο περιβάλλον, είναι περίπου δεδομένος. Ο τουρισμός διακρίνεται, μεταξύ άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων, για την κατεξοχήν χωρική του διάσταση, για την απαίτηση του δηλαδή σε υψηλής ποιότητας φυσικό και δομημένο περιβάλλον ως κύριας συνιστώσας του τουριστικού προϊόντος αλλά και σε χώρο για την εγκατάσταση των απαραίτητων εξυπηρετήσεων. Οι απαιτήσεις αυτές πολλαπλασιάζονται στο βαθμό που αποκτά μαζικό χαρακτήρα. Η χωρητικότητα των παραδοσιακών οικισμών σε τουριστικές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις, έστω και αν δεν αποτελεί στατικό αλλά δυναμικό και μεταβαλλόμενο μέγεθος, φαίνεται αδύνατο να συμβιβαστεί με τις απαιτήσεις του μαζικού τουρισμού. Είναι αναγκαία επίσης η επισημάνση ότι και οι θεωρούμενες ως "φιλοπεριβαλλοντικές" εναλλακτικές μορφές τουρισμού ασκούν πιέσεις στο δομημένο περιβάλλον, στο μέτρο που η διαφοροποίησή τους από τον μαζικό τουρισμό δεν αφορά τόσο το είδος, το πλήθος και το μέγεθος των εγκαταστάσεων αλλά τον συνολικό όγκο του τουριστικού ρεύματος και τη στάση των τουριστών απέναντι στο περιβάλλον. (53)

Η ακριβής εκτίμηση των επιπλοκών που προκαλεί η τουριστική ανάπτυξη και η αξιολόγηση των επιπτώσεων στους παραδοσιακούς οικισμούς απαιτούν τον καθορισμό ειδικών κριτηρίων και παραμέτρων. Τέτοια κριτήρια και παράμετροι είναι μεταξύ άλλων:

1. Το επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης των οικισμών.
2. Το είδος και ο βαθμός επιβίωσης στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού.
3. Τα φυσικά χαρακτηριστικά του οικισμού και του περιβάλλοντος χώρου.
4. Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του οικισμού.
5. Η μορφή και το μέγεθος της υφιστάμενης τουριστικής ανάπτυξης.

6. Τα επιθυμητά όρια τουριστικής χωρητικότητας, ισορροπίας παράλληλων δραστηριοτήτων κλπ.(54)

Ο προσδιορισμός των κριτηρίων αυτών πρέπει να προκύψει ύστερα από διερεύνηση, μέσω ειδικών μελετών, των συνθηκών και ιδιαιτεροτήτων της κάθε γεωγραφικής ενότητας ή οικισμού, δεδομένου ότι από τη φύση τους δεν είναι δυνατόν να γενικευτούν για το σύνολο της χώρας. Η χρησιμοποίησή τους σε συνδυασμό με τους παράγοντες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, θα συντελέσει στον υπολογισμό του ειδικού βάρους και στην ιεράρχηση, μέσα από ένα σύνολο ενδεχομένων - ή διαπιστωμένων - επιπτώσεων τόσο στα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά όσο και στο δομημένο περιβάλλον, που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας των παραδοσιακών οικισμών και αποτελούν εξίσου ευαίσθητους δέκτες των μεταβολών που συντελούνται στο χώρο τους.

4.3 Αντιμετώπιση επιπτώσεων

Από το σύνολο των μέτρων που λαμβάνει η πολιτεία για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών και γενικότερα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ορισμένα σχετίζονται αποκλειστικά με την τουριστική δραστηριότητα και αποβλέπουν είτε στον περιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων της είτε στη χρησιμοποίησή της ως μοχλού για τη διατήρηση και ανάδειξη παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, την πραγματοποίηση δηλ. επενδύσεων δημόσιων και ιδιωτικών για την τουριστική τους αξιοποίηση. (55)

4.3.1 Προγράμματα προστασίας και ανάδειξης παραδοσιακών οικισμών

Ιστορική αφετηρία για τη λήψη των σχετικών μέτρων υπήρξε αναμφίβολα το Πρόγραμμα Αξιοποίησης Παραδοσιακών Οικισμών του Ε.Ο.Τ.. Στόχος του εν λόγω προγράμματος, του οποίου η εφαρμογή άρχισε το 1975, ήταν η διάσωση αξιόλογων κτιρίων και συνόλων και η επαναχρησιμοποίησή τους για τουριστικούς σκοπούς. Συμπληρωματικοί αλλά όχι δευτερεύοντες στόχοι ήταν η αναζωογόνηση των οικισμών με μεταφορά πόρων από το κέντρο στην περιφέρεια και η αναβάθμιση τους με την κατασκευή ορισμένων έργων υποδομής. Τέλος βασική επιδίωξη του προγράμματος ήταν να αποτελέσει υπόδειγμα για άλλους φορείς και ιδιώτες στο θέμα της αναστήλωσης και ένταξης νέων χρήσεων σε παραδοσιακά κελύφη και να προβάλλει τη δυνατότητα τουριστικής ανάπτυξης εναρμονισμένης με το ευαίσθητο περιβάλλον των παραδοσιακών οικισμών.

Το πρόγραμμα περιελάμβανε αρχικά 6 οικισμούς αντιπροσωπευτικούς ευρύτερων γεωγραφικών και οικιστικών συνόλων: Βάθεια (Μάνη), Βυζίτσα (Πήλιο), Μεστά (Χίος), Οία (Σαντορίνη - Κυκλάδες), Πάπιγκο (Ζαγοροχώρια), Φισκάρδο (Κεφαλονιά - Επτάνησα). (5 6)

Στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την τουριστική ανάπτυξη στους Παραδοσιακούς Οικισμούς συμβάλλουν άμεσα ή έμμεσα μια σειρά από ενέργειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως η χρηματοδότηση αποκατάστασης παραδοσιακών κτιρίων για τουριστική χρήση στα πλαίσια ευρύτερων προγραμμάτων ενίσχυσης της περιφερειακής

ανάπτυξης, Pilot Project, Πρόγραμμα Εκτός Ποσόστωσης, ΜΟΠ κλπ και η εφαρμογή του προγράμματος του αγροτουρισμού που εκτός από την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος στοχεύει στην αρμονική συνύπαρξη τουρισμού και αγροτικού χώρου.

Στο πρόσφατο σχέδιο κοινοτικών δράσεων για τον τουρισμό γίνεται ειδική αναφορά στον αγροτουρισμό αλλά και στον πολιτιστικό τουρισμό και τη σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος. Προτείνονται μέτρα κατάλληλα για τη διατήρηση και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα μέτρα αυτά των οποίων η εφαρμογή ισχύει από 1.1.1993, με χαρακτήρα προπαγανδιστικό-διαφωτιστικό, προωθούν πρωτοβουλίες για την "ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τουριστών και των παρεχόντων, υπηρεσίες σχετικά με την αλληλεπίδραση τουρισμού και περιβάλλοντος και καινοτόμες πρότυπες δράσεις" που στοχεύουν στη συμφιλίωση του τουρισμού με την προστασία της φύσης σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. (57)

4.3.2 Διερεύνηση πλαισίου τουριστικής ανάπτυξης

Στη μεταπολεμική Ελλάδα η εμπειρία απέδειξε ότι το φυσικό περιβάλλον, τα μνημεία και τα σύνολα δέχονται πιέσεις και διατρέχουν κινδύνους ανεξάρτητα από τη φύση των οικονομικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο χώρο τους. Αρκεί η διαπίστωση της καταστροφής του οικιστικού πλούτου και της εξαφάνισης του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού χαρακτήρα στην πρωτεύουσα και σε πολυάριθμα περιφερειακά αστικά κέντρα (Ιωάννινα, Καστοριά, Βέροια, Πάτρα, Καβάλα κλπ.) και οικισμούς, από οικιστικές πιέσεις άσχετες προς την τουριστική ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου το παράδειγμα της Σαντορίνης όπου ο τουρισμός ως παράγων της -διαπιστωμένης- υποβάθμισης του περιβάλλοντος πήρε τη σκυτάλη από τα ορυχεία θηραϊκής γης που καταργήθηκαν ακριβώς λόγω των επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον και του ασυμβίβαστου με τη (θεωρούμενη ως λιγότερο βλαπτική) τουριστική δραστηριότητα. (58)

Καθοριστικός παράγων των αλλοιώσεων και καταστροφών υπήρξε η ανάδειξη της οικοδομικής δραστηριότητας σε κύριο μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης που συνοδεύτηκε από την εκμετάλλευση της αστικής και περιαστικής γης με υψηλούς συντελεστές δόμησης, τη σιωπηρή αποδοχή και εξάπλωση της αυθαίρετης δόμησης και τη χορήγηση πολεοδομικών κινήτρων σε πάσης φύσεως επενδύσεις. Η αύξηση της αξίας της γης και των κτιρίων και η δυνατότητα οικονομικής τους εκμετάλλευσης συνδέθηκε με την καθιέρωση της ιδεολογίας της μικροϊδιοκτησίας ενώ παράλληλα το γενικό και αόριστο αίτημα του εκμοντερνισμού προσέδωσε κοινωνική αξία στη χρήση νέων κτισμάτων και ταυτίστηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα με την αντικατάσταση του παλαιού κτιριακού δυναμικού. Μέσα σε αυτό το εξ αντικειμένου αρνητικό για την προστασία πλαίσιο η θέση των συνόλων ιστορικών κέντρων και οικισμών της μεταβυζαντινής περιόδου- γίνεται δυσμενέστερη καθώς, ενώ υφίσταται τις ισχυρότερες οικιστικές πιέσεις, η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς παραμένει προσανατολισμένη κυρίως στα κλασικά βυζαντινά μνημεία. Την τετραετία 1985-88 οι δαπάνες για έργα σε νεότερα μνημεία κυμάνθηκαν μεταξύ 3,6% και 7,5% του συνόλου των δαπανών αναστήλωσης.

Το αίτημα της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και ο συσχετισμός του ειδικά με την τουριστική ανάπτυξη θεμελιώνεται: α) στη διάρθρωση του τουριστικού προϊόντος με

κύρια συνιστώσα το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, β) στην εξάπλωση της στην περιφέρεια όπου εντοπίζονται, με την αυτή, σημαντικοί τουριστικοί πόροι, γ) στην ανάδειξη της ως κύριας (και ενίοτε μοναδικής) οικονομικής δραστηριότητας καθώς και στο γεγονός ότι ο τουρισμός καθίσταται κυρίαρχος στο χώρο που εγκαθίσταται εκτοπίζοντας ή αποκλείοντας την εγκατάσταση άλλων δραστηριοτήτων ως περιβαλλοντικά ασυμβίβαστων ή οικονομικά ασύμφορων. Αναδεικνύεται επομένως σε ορισμένες γεωγραφικές ή οικιστικές ενότητες, σε κύριο συντελεστή υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Η ανάγκη προστασίας των παραδοσιακών οικιστικών συνόλων επιβάλλεται κατ' αρχήν από την ιστορική και πολιτιστική τους αξία. Με μέτρο αυτές καθορίζονται το είδος και τα όρια της πιθανής οικονομικής εκμετάλλευσης, όπως για κάθε μνημείο ή έργο τέχνης. Στην περίπτωση βέβαια -και είναι η συνηθέστερη- που οι παραδοσιακοί οικισμοί εκτός από φορείς ιστορικής μνήμης, αποτελούν και εξελίσσονται οικιστικά και πολιτιστικά κύτταρα, το πρόβλημα της προστασίας καθίσταται περίπλοκο καθώς δεν αφορά μόνο στο παραδοσιακό κέλυφος αλλά διαπλέκεται με τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο εσωτερικό του, τις επηρεάζει και επηρεάζεται από αυτές.

Στο μέτρο που η προστασία των οικισμών στοχεύει, εκτός των άλλων, στην αποτροπή της απονέκρωσης, κύριας αιτίας φθοράς και απώλειας στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού, και συνδέεται με τη δημογραφική και οικονομική αναζωογόνηση, το ζητούμενο είναι η επιλογή των κατάλληλων αναπτυξιακών κατευθύνσεων που εναρμονίζονται με το δομημένο περιβάλλον αλλά και αξιοποιούν το ιστορικό και πολιτιστικό του περιεχόμενο. Στην περίπτωση του τουρισμού επομένως η προώθηση εκείνων των μορφών που ενισχύουν την πολιτιστική διάσταση του φαινομένου και προϋποθέτουν την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και τη χρήση της από ένα κοινό ενημερωμένο και ευαισθητοποιημένο σε αντίστοιχα θέματα. Διότι π.χ. στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού με χαρακτηριστικά όπως οργανωμένη και κατευθυνόμενη ροή, τυποποίηση προσφερόμενων υπηρεσιών και κατανάλωση τους σε περιορισμένο χρονικό διάστημα, μέση μορφωτική και οικονομική στάθμη των τουριστών, επίδραση της διαφήμισης στη διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος κτλ, η εξάρτηση του "οικονομικού - τουριστικού πόρου" από την "ιστορική -πολιτιστική αξία" χάνει τη σημασία της καθώς οι απαιτήσεις για αυθεντικότητα μειώνονται και τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού καταναλώνονται ως φολκλόρ, η δε αρχιτεκτονική κληρονομιά ως γραφικότητα. Υπό την έννοια αυτή, για την ικανοποίηση των αναγκών της τουριστικής αγοράς θα αρκούσε, στη θέση των πραγματικών παραδοσιακών οικισμών να βρίσκεται το υποκατάστατο τους, παρόμοιο σε κλίμακα και εξωτερική μορφή. Η προστασία δηλαδή της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την έννοια της διαφύλαξης τουριστικών πόρων θα μπορούσε, κατά ακραία εκδοχή, να θεωρηθεί ως περιττή καθώς ο τουρισμός, με τη μαζική του εκδοχή, απαιτεί ίσως την ύπαρξη της για τη διαμόρφωση της εικόνας του τουριστικού προϊόντος, όχι όμως και για την κατανάλωση του. (59)

Συμπερασματικά επομένως το ζητούμενο δεν είναι η αξιοποίηση των παραδοσιακών οικισμών με στόχο την τουριστική ανάπτυξη και δη τη μαζική αλλά αντιστρόφως η αξιοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης και ειδικότερα ορισμένων μορφών ως μέσου για την αναζωογόνηση, την προστασία και την ανάδειξη του ιστορικού και καλλιτεχνικού του περιεχομένου και την εκπλήρωση του πολιτιστικού τους ρόλου.

Συμπεράσματα

Η ύπαρξη πολυάριθμων τουριστικών πόρων (αρχαιότητες, κλίμα, φυσικό περιβάλλον, παραδοσιακή αρχιτεκτονική) σε συνδυασμό με την αναζήτηση από τις δυτικές χώρες, νέων τουριστικών αγορών, η αποδιάθρωση άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων και τα περιφερειακά προβλήματα οδήγησαν στην αλματώδη ανάπτυξη του τουρισμού με τη μαζική του μορφή και την οριστική καταχώριση της Ελλάδας στις χώρες υποδοχής τουριστικού ρεύματος.

Η άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής ανάπτυξης προκαλεί ανομοιόμορφες πιέσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Πολυάριθμοι παραδοσιακοί οικισμοί σε τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές όπως Δωδεκάνησα, Κυκλάδες, Κέρκυρα, έχουν υποστεί έντονες, έως ανεπανόρθωτες αλλοιώσεις. Στους οικισμούς όμως του ηπειρωτικού και ορεινού χώρου οι πιέσεις είναι σαφώς μειωμένες. Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των οικισμών, το μικρό συνήθως μέγεθος, η ιδιόμορφη κοινωνικοοικονομική συγκρότηση, τους καθιστούν ευάλωτους έναντι του δυναμισμού του μαζικού τουρισμού.

Οι επιπτώσεις από την τουριστική ανάπτυξη στους παραδοσιακούς οικισμούς γίνονται ιδιαίτερα αισθητές τόσο στο κοινωνικοοικονομικό πεδίο όσο και στο δομημένο περιβάλλον.

Η ανάγκη για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών από τις δυσμενείς επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης έγινε αντιληπτή από τις αρχές της δεκαετίας του '70. Από τότε ελήφθησαν μέτρα διοικητικού, πολεοδομικού ή αναπτυξιακού χαρακτήρα που αποβλέπουν στη διευκόλυνση αξιοποίησης παραδοσιακών κτιρίων για τουριστικούς σκοπούς και στον έλεγχο ανέγερσης νέων οικοδομών.

Τα τελευταία χρόνια έχει αποκτηθεί σημαντική εμπειρία σχετικά με τις επιπτώσεις από την τουριστική ανάπτυξη στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τα μέτρα που θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση τους, τα διαρθρωτικά προβλήματα της περιφέρειας και τις στρατηγικές ανάπτυξης καθώς και από δημόσιες ή ιδιωτικές επεμβάσεις αποκατάστασης σε παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς.

3

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ, Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 70

- ❖ Το θεσμικό κενό
- ❖ Προστασία περιβάλλοντος
- ❖ Προτεραιότητες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Το θεσμικό κενό

Ο τουρισμός άρχισε να απασχολεί την ΕΚ μόλις το 1970, όταν με την πρωτοβουλία των Υπουργών Τουρισμού των κρατών - μελών συγκροτήθηκε Υποεπιτροπή Τουρισμού με αντικείμενο την επισήμανση των τομέων εκείνων στους οποίους θα ήταν δυνατή η χάραξη τουριστικής πολιτικής σε κοινοτικό επίπεδο.

Οι λόγοι για την κατά 15 περίπου χρόνια καθυστερημένη κοινοτική παρέμβαση στα θέματα του τουριστικού κλάδου, ήταν κυρίως τρεις: Πρώτον ότι στο κείμενο της Συνθήκης της Ρώμης δεν γίνεται μνεία για τον τουρισμό παρά μόνο εντελώς έμμεσα.

Δεύτερος λόγος για τη μακρά κοινοτική απραξία στα θέματα του τουρισμού ήταν ότι τα αντίστοιχα προβλήματα του κλάδου αντιμετώπιζαν εκ των ενόντων εκείνα τα όργανα της ΕΚ που λόγω αντικειμένου είχαν έμμεση σχέση με τον τουρισμό. Πρόκειται για τις Διευθύνσεις Μεταφορών, Περιφερειακής Ανάπτυξης, για την Υπηρεσία Περιβάλλοντος κτλ.

Τέλος το γεγονός, ότι παρά το ελλειμματικό τουριστικό ισοζύγιο των έξι κρατών-μελών της εποχής εκείνης ο κλάδος παρουσίαζε ομαλή εξέλιξη, είχε ως αποτέλεσμα οποιαδήποτε κοινοτική παρέμβαση να θεωρείται περιττή. (60)

1.2 Προστασία περιβάλλοντος

Το φυσικό περιβάλλον και η αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι σημαντικοί πόλοι έλξης τουριστών στην Ευρώπη. Έτσι, η προστασία του περιβάλλοντος στην ΕΚ έχει πολιτιστικό αλλά και άμεσα οικονομικό ενδιαφέρον.

Συγκεκριμένα, ως προς το φυσικό περιβάλλον υπάρχουν ήδη οι οδηγίες της αρμόδιας υπηρεσίας της ΕΚ για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης, για την αντιμετώπιση της ρύπανσης υδάτων και ατμόσφαιρας, όπως επίσης για την προστασία από τις ηχητικές οχλήσεις

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΚ έχει θετικές επιπτώσεις στον τουρισμό και ότι ανάλογα και ο τουρισμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις οικολογικές απαιτήσεις. Στο πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος 1982-86 αναφέρεται ότι "Πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερα υπόψη η διάσταση του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων". (61)

1.3 Προτεραιότητες

Ο τουρισμός πρέπει να εξαρτάται κυρίως από τις πολιτικές των κρατών - μελών δεδομένου ότι μέχρι σήμερα τα κράτη - μέλη έχουν ανταποκριθεί επιτυχώς στις απαιτήσεις της αγοράς. Έτσι, η ΕΚ απλά θεσπίζει κοινούς κανόνες και συντονίζει επιμέρους ενέργειες με σκοπό να βελτιωθεί το πλαίσιο λειτουργίας του κλάδου και να αναπτυχθεί ο ενδοκοινοτικός τουρισμός. Η ΕΚ δεν παρεμβαίνει στις εθνικές πολιτικές που είναι αποτέλεσμα της ιδιομορφίας του κάθε κράτους - μέλους και δεν επιλαμβάνεται προβλημάτων που αντιμετωπίζονται καλύτερα στο εθνικό επίπεδο.(62)

Προτεραιότητες στο επίπεδο των κρατών - μελών είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς κυρίως στις μειονεκτικές περιοχές, όπως επίσης η ανάπτυξη του κοινωνικού, του πολιτιστικού και του τουρισμού υπαίθρου. Τελικό ζητούμενο είναι η βέλτιστη αξιοποίηση της τουριστικής υποδομής και του επαγγελματικού δυναμικού στις αγροτικές περιοχές της ΕΚ. Η προσπάθεια ώστε ο τουρισμός να καταστεί προσιτός στις λιγότερο προνομιούχες κατηγορίες πληθυσμού πρέπει να συνεχιστεί.

Τέλος εκφράζεται η ευχή, τις πρώτες κατευθύνσεις για μια κοινοτική πολιτική στον τομέα του τουρισμού να ακολουθήσουν συγκεκριμένες προτάσεις της Επιτροπής προς το Συμβούλιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

- ❖ Η περιβαλλοντική πρακτική της Ευρωπαϊκής κοινότητας
- ❖ Οι ωφέλειες για τον τουριστικό κλάδο

2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τουρισμός και Περιβάλλον στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά

2.1 Η περιβαλλοντική πρακτική της Ευρωπαϊκής κοινότητας

Το θεσμικό κενό που διαπιστώνεται στην ιδρυτική συνθήκη των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων όσον αφορά τον τουρισμό, υπάρχει και για το περιβάλλον. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι παρ όλη την τυπική υποβάθμιση του περιβάλλοντος στη Συνθήκη της Ρώμης, η περιβαλλοντική πρακτική της Ευρωπαϊκής κοινότητας είναι ιδιαίτερα θετική.

Έτσι, την 20ετία, μεταξύ 1973 και 1992 εφαρμόστηκαν τέσσερα Περιβαλλοντικά Προγράμματα Δράσης που οδήγησαν στη θέσπιση 200 νομοθετημάτων για καίρια προβλήματα του περιβάλλοντος, όπως :

η ρύπανση της ατμόσφαιρας, των υδάτων και του εδάφους.

η διαχείριση των αποβλήτων.

η προστασία από χημικές ουσίες.

η βιοτεχνολογία.

η τυποποίηση προϊόντων κυρίως ως προς τη συσκευασία.

η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από μεγάλα έργα. (63)

2.2 Οι ωφέλειες για τον τουριστικό κλάδο

Οι επιπτώσεις της Εσωτερικής Αγοράς στον τουριστικό κλάδο δεν μπορεί να εκτιμηθούν με ακρίβεια και συνολικά για την Ευρωπαϊκή κοινότητα, αλλά μόνο σε επίπεδο κρατών-μελών. Οι αναμενόμενοι υψηλοί ρυθμοί αύξησης των εισοδημάτων στα κράτη- μέλη θα επιτρέψουν αναμφισβήτητα μεγαλύτερες τουριστικές δαπάνες δεδομένη όμως την αναπροσαρμογή στις τιμές αγαθών και υπηρεσιών λόγω Εσωτερικής Αγοράς μακροπρόθεσμες προβλέψεις για τη ροή των τουριστικών δαπανών, τόσο μεταξύ των κρατών- μελών, όσο και μεταξύ Ευρωπαϊκών κοινοτήτων και τρίτων χωρών είναι σχεδόν αδύνατες. Οι επιπτώσεις πάντως θα αφορούν στις αερομεταφορές, στους tour operator και τους ταξιδιωτικούς πράκτορες, στα ξενοδοχεία και ακόμα στη λειτουργία των αεροδρομίων. (64)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- ❖ Η σημασία των εκδηλώσεων
- ❖ 1987 Ευρωπαϊκό έτος περιβάλλοντος
- ❖ 1990 Ευρωπαϊκό έτος τουρισμού
- ❖ Το υπάρχον κοινοτικό σχέδιο δράσης για τον τουρισμό
- ❖ Νέες μορφές τουρισμού σε προτεραιότητα
- ❖ Τουρισμός και περιβάλλον

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος και Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού

3.1 Η σημασία των εκδηλώσεων

Με τις εκδηλώσεις για το Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος το 1987, και για το Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού το 1990, η Ευρωπαϊκή κοινότητα σοβαρούς παράγοντες επηρεασμού των κοινοτικών εξελίξεων και αυτοδεσμεύεται για τη λήψη μέτρων πολιτικής με σκοπό την περιβαλλοντική προστασία και την τουριστική ανάπτυξη.

Οι εκδηλώσεις επιβεβαιώνουν ακόμα μια αλλαγή αντίληψης απέναντι στο περιβάλλον και στον τουρισμό ύστερα από μακρά περίοδο αδράνειας, γιατί όπως προαναφέρθηκε τα δυο αυτά θέματα έμεναν θεσμικά ακάλυπτα. Η τυπική κάλυψη του περιβάλλοντος και του τουρισμού από τους θεσμούς, που συνεχίζεται χωρίς ωστόσο να έχει ολοκληρωθεί, επιτρέπει νομότυπες παρεμβάσεις των κοινοτικών οργάνων που κατά τεκμήριο θα είναι περισσότερο δεσμευτικές για τα κράτη- μέλη, σε αντίθεση με το παρελθόν. (65)

3.2 1987 : Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος

Το Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος (3/1987 - 3/1988) συμπίπτει με σειρά γεγονότων στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας όπως είναι η συμπλήρωση 30 ετών από την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, η έναρξη ισχύος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης και η θέση σε εφαρμογή του 4 ου 5ετους Περιβαλλοντικού Προγράμματος Δράσης, 1987-92.

Οι εκδηλώσεις του (ΕΕΠ) στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των πολιτών της ΕΚ για την σπουδαιότητα της προστασίας του περιβάλλοντος, στην ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στις άλλες πολιτικές της ΕΚ και στην προβολή των επιτευγμάτων της κοινοτικής πολιτικής για το περιβάλλον.

Οι ενέργειες για την κοινωνική ευαισθητοποίηση έχουν ως αποδέκτες τόσο τους σχολικούς, επιστημονικούς και βιομηχανικούς κύκλους, όσο και τις εθνικές περιφερειακές και τοπικές αρχές. Οι ενέργειες αυτές περιλαμβάνουν εκστρατείες πληροφόρησης από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και από άλλα κυκλώματα όπως είναι τα σχολεία, τα πολιτιστικά ιδρύματα κλπ.

Παράλληλα πραγματοποιούνται πιλοτικά σχέδια σε θέματα προστασία περιβάλλοντος, διαχείρισης φυσικών και πολιτιστικών πόρων και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών, όπως επίσης σχέδια για τη βελτίωση του ελέγχου της ποιότητας του περιβάλλοντος. (66)

3.3 1990 : Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού

Η απόφαση να επωνομαστεί το 1990 Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού είναι ένα κορυφαίο γεγονός στην πορεία αναγνώρισης της κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής σημασίας του τουρισμού, κυρίως εν όψει του επερχόμενου μεγάλου ευρωπαϊκού χώρου χωρίς σύνορα. Φυσικό επακόλουθο απέναντι στη νέα αυτή πραγματικότητα αποτέλεσε η κοινοτική δέσμευση για το Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού.

Οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού αποβλέπουν:

- στην ενθάρρυνση της γνώσης του ευρωπαϊκού πολιτισμού κυρίως από τους νέους
- στην προώθηση μιας καλύτερης χωροχρονικής κατανομής της ζήτησης, των νέων μορφών τουρισμού και της ενδοκοινοτικής τουριστικής κίνησης
- στην προσέλκυση τουριστών από τρίτες χώρες

Ειδικότερα όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος επιδιώκεται η προώθηση μορφών τουρισμού εναλλακτικών του μαζικού πρότυπου και η συνειδητοποίηση από τους φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στα κράτη-μέλη της σημασίας του περιβάλλοντος για την τουριστική ανάπτυξη.

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού σε προτεραιότητα είναι ο κοινωνικός, ο πολιτιστικός, ο αγροτικός και ο τουρισμός νέων και οι σχετικές εκδηλώσεις στη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού περιλαμβάνουν διαγωνισμούς, εκπαιδευτικά σεμινάρια, εκδρομές με θέματα από την ευρωπαϊκή κληρονομιά, διεθνείς διασκέψεις, προγράμματα ανταλλαγών νέων κλπ. (67)

3.4 Το υπάρχον κοινοτικό σχέδιο δράσης για τον τουρισμό

3.4.1 Νέες μορφές τουρισμού σε προτεραιότητα

Καθώς η Ευρώπη κινείται προς την ολοκλήρωση, η ΕΚ μέσω του τουρισμού προσπαθεί να συμβάλει στην επίτευξη των πάγιων κοινωνικοοικονομικών επιδιώξεων της κοινοτικής πολιτικής. Έτσι η προώθηση των κοινωνικού και

αγροτικού τουρισμού λειτουργεί θετικά προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων που διαπιστώνονται στην ΕΚ ιδίως μετά την διερεύνηση της προς την ευρωπαϊκή περιφέρεια. Παράλληλα ο πολιτιστικός τουρισμός και ο τουρισμός των νεων είναι τουριστικές μορφές που συμβάλλουν στη δημιουργία ευρωπαϊκής συνείδησης με σημείο αναφοράς την Ευρώπη ως σύνολο, που συντίθεται όχι από τα εθνικά κράτη αλλά από τις επιμέρους τοπικότητες. (68)

3.4.2 Τουρισμός και Περιβάλλον

Με δεδομένου την αλληλεπίδραση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος η ΕΚ στοχεύει στη μεγαλύτερη μέριμνα για το περιβάλλον με ενημέρωση και ευαισθητοποίησης τόσο των τουριστών, όσο και των επαγγελματιών του κλάδου. Προέχει η συμφιλίωση του τουρισμού με την προστασία της φύσης σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Κυρίως στις παράκτιες και ορεινές περιοχές που αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης τουριστών. Στο πνεύμα αυτό προωθούνται οι μορφές του ήπιου τουρισμού και η ανάπτυξη δικτύων με αντικείμενο τις διεθνικές ανταλλαγές εμπειριών για τα προβλήματα του περιβάλλοντος. (69)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- ❖ Γενικά

- ❖ Συμπεράσματα και προοπτικές

- ❖ Συμπεράσματα / επίλογος

Κεφάλαιο Τέταρτο

Εκτίμηση Κοινοτικής Πολιτικής για την Προστασία Περιβάλλοντος και την Ανάπτυξη Τουρισμού

Γενικά

Παρά το έλλειπες θεσμικό πλαίσιο η ΕΚ άσκησε συνεχώς ενεργό περιβαλλοντική πολιτική, από το 1972, μέχρι σήμερα. Το γεγονός αυτό διαπιστώνεται από τα τέσσερα 5 έτη προγράμματα κοινοτικής δράσης για το περιβάλλον η κατάρτιση και εφαρμογή των οποίων καλύπτει την τελευταία 20ετία. Τα προγράμματα είχαν ως επίκεντρο την καταπολέμηση της ρύπανσης και των οχλήσεων και την διαφύλαξη της φύσης και των φυσικών πόρων. (70)

Στη σταδιακή δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης ανέβαλε αποφασιστικά η Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον που έγινε στη Στοκχόλμη το καλοκαίρι του 1972. Το θετικό κλίμα που διαμορφώθηκε με την παγκόσμια αυτή εκδήλωση σηματοδότησε την αφετηρία μιας ανοδικής πορείας στα θέματα προστασίας περιβάλλοντος με την ΕΚ σε πρωταγωνιστικό ρόλο.

Ανάλογα ελευτές με αυτό του περιβάλλοντος είναι και το θεσμικό πλαίσιο που αφορά τον τουρισμό, αλλά για διαφορετικούς λόγους. Στην περίπτωση του τουρισμού, που ασφαλώς δεν έχει την ίδια κοινωνική βαρύτητα με το περιβάλλον, οι θεσμικές ελλείψεις οφείλονται στην ομαλή λειτουργία του κλάδου.

Στα θέματα του περιβάλλοντος η πολιτική της ΕΚ ακολούθησε την μακρά πορεία του υπολοίπου κόσμου παρενέβη ενεργά και με θετικά αποτελέσματα, κατέλαβε ηγετική θέση στο επίπεδο των χωρών της Μεσογείου και αναγνώρισε εγκαίρως την κοινωνικοοικονομική σημασία ης προστασίας του περιβάλλοντος για τη βιώσιμη και αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη.

Αντίθετα στα θέματα τουρισμού δεν υπήρξε συγκροτημένη πολιτική της ΕΚ με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο αλλά παρεμβάσεις διαχειριστικού χαρακτήρα, τόσο στον τουριστικό κλάδο όσο και σε κείριους συμπληρωματικούς τομείς. (71)

4,1 Συμπεράσματα και Προοπτικές

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957, τόσο η προστασία του περιβάλλοντος όσο και η ανάπτυξη του τουρισμού δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των στόχων της κοινοτικής πολιτικής. Το περιβάλλον απέκτησε θεσμική υπόσταση μόλις το 1987 με την Ευρωπαϊκή Πράξη και είναι αξιοσημείωτο ότι παρά το θεσμικό κενό η ΕΚ ασκεί αποτελεσματική περιβαλλοντική πολιτική ήδη από το 1973.

Αντίθετα ο τουρισμός εξακολουθεί μέχρι σήμερα να παραμένει εκτός κοινοτικών θεσμών. Ο τουριστικός κλάδος αναμένεται από τους ειδικούς να είναι μελλοντικά ένας από τους οικονομικά ισχυρότερους στην Ευρώπη. (72)

Από το 1970 μέχρι σήμερα η περιβαλλοντική διάσταση των κοινοτικών πρωτοβουλιών για τον τουρισμό δεν ήταν ούτε θετική ούτε συγκεκριμένη. Το χρονικό αυτό διάστημα μπορεί σχηματικά να υποδιαιρεθεί σε τρεις διακεκριμένες φάσεις, ανάλογα με τις κατά περιόδους σχετικές πρωτοβουλίες.

Στην πρώτη φάση η προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται εμπόδιο στην τουριστική ανάπτυξη. Αργότερα, κατά την δεκαετία του '80 ο τουρισμός συναρτάται με τις κοινοτικές ρυθμίσεις για το περιβάλλον, χωρίς ωστόσο να προκύπτει μια τουριστική πολιτική με περιβαλλοντική διάσταση. Τέλος, η δεκαετία του '90 αρχίζει με το σημερινό μη δεσμευτικό σχέδιο δράσης της ΕΚ, όπου η αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται κατηγορηματικά ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Η περιβαλλοντική διάσταση αρχίζει να υπάρχει στις τουριστικές πρωτοβουλίες της ΕΚ από την στιγμή που γίνεται ευρύτερα αποδεκτή η συμβατότητα της προστασίας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης του τουρισμού.

Τουριστικές προοπτικές για την ΕΚ είναι η μείωση και η ανακατανομή της κίνησης του μαζικού τουρισμού. Λόγοι μείωσης του τουρισμού είναι η οικονομική ύφεση και η ανεργία που αποτελούν ισχυρότερα τουριστικά αντικίνητρα, σε συνδυασμό με τους τοπικούς πολέμους και τη γενικότερη πολιτική αβεβαιότητα. Παράλληλα, λόγοι ανακατανομής της τουριστικής κίνησης είναι η αυξανόμενη ρύπανση του περιβάλλοντος σε πολλές παράκτιες περιοχές της Μεσογείου, με αποτέλεσμα τη μετατόπιση του κέντρου βάρους του διεθνούς τουρισμού εκτός Ευρώπης.

Με βάση την σημερινή πραγματικότητα και τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές, οι κατάλληλες μορφές τουρισμού για το άμεσο μέλλον φαίνεται να είναι εκείνες που έχουν την μικρότερη ανάγκη κοινοτικών επενδύσεων στήριξης. Τέτοιες μορφές είναι όσες αξιοποιούν αποδοτικά τους πλούσιους τουριστικούς πόρους της Ευρώπης όπως είναι η φύση και η υπάρχουσα παράδοση.

Συμπεράσματα

Ο τουρισμός είναι κοινωνικό φαινόμενο με οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις θετικές και αρνητικές. Είναι φαινόμενο που αποτελεί γνώρισμα του αστικού πληθυσμού των βιομηχανικών χωρών και που παράλληλα λειτουργεί ως εκσυγχρονιστικός παράγων, τόσο στις αναπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες.

Από πλευράς κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών ο σύγχρονος, δηλαδή ο μεταπολεμικός τουρισμός είναι μαζικός, εποχικός, γεωγραφικά συγκεντρωμένος, τυποποιημένος και ετεροκατευθυνόμενος. Κατά την 40ετία από το 1950 μέχρι σήμερα μια περίοδο που χρονικά συμπίπτει με την ηλικία του μαζικού τουρισμού, ο τουριστικός κλάδος σημείωσε θεαματικές ποσοτικές επιδόσεις. Οι μακροχρόνιες προοπτικές για το μέλλον εξακολουθούν να είναι θετικές. (73)

Η περιβαλλοντική διάσταση αρχίζει να υπάρχει στις τουριστικές πρωτοβουλίες της ΕΚ από τη στιγμή που γίνεται ευρύτερα αποδεκτή η συμβατότητα της προστασίας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης του τουρισμού. (74)

Όσον αφορά τέλος στις νέες μορφές τουρισμού, δεν έχει γίνει σαφές, ότι νέες ή εναλλακτικές μορφές δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και ήπιες ή φιλικές για το περιβάλλον είτε πρόκειται για τις δραστηριότητες καθ' εαυτές είτε για τις εγκαταστάσεις, που απαιτούνται για να λειτουργήσουν.

Είναι φανερό, ότι οι τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές της Χώρας έχουν ανάγκη από μέτρα αποκατάστασης και προστασίας του περιβάλλοντος, πράγμα που κύρια σημαίνει υποδομή, ανάσχεση της τουριστικής (νόμιμης και παράνομης) δόμησης, περιφρούρηση των στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, εξασφάλιση ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης. Και συγχρόνως αλλά εξίσου επιτακτικά προβάλλει η ανάγκη της προστασίας της υπόλοιπης επικράτειας από την εξάπλωση του τουρισμού με τη σημερινή αντίληψη και τους ίδιους όρους. (75)

Η Ελλάδα είναι χώρα με πλούσια πολιτιστική, προϊόν της μακραίωνης ιστορίας της περιοχής. Κύρια συνιστώσα της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η αρχιτεκτονική, με τα αρχαία, βυζαντινά και νεότερα μνημεία και τους παραδοσιακούς οικισμούς. Πολυάριθμοι αξιόλογοι οικισμοί εντοπίζονται σε όλες τις περιοχές της χώρας ή συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένες γεωγραφικές ενότητες με ιστορική και πολιτιστική ομοιογένεια. Οι παραδοσιακοί οικισμοί θα αποτελέσουν αντικείμενο προστασίας μετά τον πόλεμο και ιδιαίτερα το 1975, όταν διαφαίνονται οι κίνδυνοι για την αλλοίωση ή την καταστροφή τους. Τα τελευταία χρόνια το αίτημα για τη διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς εντάσσεται στην γενικότερη ανάγκη προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. (76)

Η άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής ανάπτυξης προκαλεί ανομοιόμορφες πιέσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Πολυάριθμοι παραδοσιακοί οικισμοί σε τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές όπως Δωδεκάνησα, Κυκλάδες, Κέρκυρα, έχουν υποστεί έντονες, έως ανεπανόρθωτες, αλλοιώσεις. Στους οικισμούς όμως του

ηπειρωτικού και ορεινού χώρου οι πιέσεις είναι σαφώς μειωμένες. Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των οικισμών, το μικρό συνήθως μέγεθος, η ιδιόμορφη κοινωνικοοικονομική συγκρότηση τους καθιστούν ευάλωτους έναντι του δυναμισμού του μαζικού τουρισμού.

Οι επιπτώσεις, από την τουριστική ανάπτυξη στους παραδοσιακούς οικισμούς γίνονται ιδιαίτερα αισθητές τόσο στο κοινωνικοοικονομικό πεδίο όσο και στο δομημένο περιβάλλον. Ορισμένες αξιολογούνται ως θετικές στο βαθμό που δίνουν απάντηση στο χρόνιο πρόβλημα της υπανάπτυξης και της εγκατάλειψης (απασχόληση, εισόδημα, συντηρήσεις κτιρίων κλπ). Οι έντονες όμως, λόγω της φύσης του μαζικού τουρισμού, πιέσεις είναι αδύνατο να απορροφηθούν από τους οικισμούς με περιορισμένη φυσική χωρητικότητα. Κύριες αρνητικές επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον είναι:

- Αλλοίωση αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας από μη εναρμονισμένες νέες κατασκευές και πρόχειρες και κακότεχνες αναστηλώσεις.
- Απότομη και απρογραμματίστη επέκταση και εξαφάνιση του παραδοσιακού πυρήνα μέσα στο πλήθος των νέων κατασκευών.
- Εισαγωγή πολλών νέων και ασυμβίβαστων χρήσεων.
- Αισθητική ρύπανση από μόνιμες και κινητές κατασκευές.
- Εξάντληση της αντοχής των δικτύων υποδομής.
- Αλλοίωση του περιβάλλοντος χώρου. (77)

Όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος απ' την τουριστική δραστηριότητα, έχει ήδη εκσυγχρονιστεί η Ελληνική νομοθεσία κυρίως:

- με την καθιέρωση των Μελετών Εκτίμησης Περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αφορούν στις πράξεις χωροθετήσεων χρήσεων γης, στην κατασκευή και λειτουργία τουριστικών μονάδων και στην κατασκευή και λειτουργία έργων κοινής ωφέλειας που εξυπηρετούν (και) τουριστικές δραστηριότητες.
- με την ταξινόμηση και αξιολόγηση των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών σε όλη τη χώρα.
- με την ειδική προστασία των ευαίσθητων ή των ιδιαίτερου κάλλους περιοχών.

Παρ' όλο που η Ελληνική νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος εκσυγχρονίζεται και η διαδικασία κατασκευής και λειτουργίας έργων συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων και στερεών απορριμμάτων βρίσκεται σε εξέλιξη, σημαντικές ελλείψεις ακόμη υπάρχουν:

- Η έλλειψη ειδικών προδιαγραφών σχετικά με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις (με βάση το ρυθμό ανανέωσης του περιβάλλοντος, την αφομοιωτική του ικανότητα και την ανθεκτικότητα του) που αντανακλάται σε ανάλογη έλλειψη νομαρχιακών αποφάσεων, έχει ως αποτέλεσμα να χωροθετούνται οι τουριστικές δραστηριότητες (ή να ελέγχεται η λειτουργία τους) χωρίς σαφές "οικολογικό" κριτήριο
- Η παρακολούθηση της ποιότητας περιβάλλοντος στις παράκτιες ζώνες εξυπηρετεί σχεδόν αποκλειστικά τον υγειονομικό έλεγχο της ποιότητας των θαλασσιών νερών
- Η παρακολούθηση της ποιότητας εξόδου των ρυπαντικών πηγών είναι συχνότητα ελλιπής.
- Οι Μ.Π.Ε. αφορούν στην επιβάρυνση που προκαλούν οι τουριστικές μονάδες κατά μονάς και όχι στο σύνολο τους. Έτσι, η περιβαλλοντική επιβάρυνση μιας περιοχής παραμένει ανεκτίμητη αφού η προσθετική επιβάρυνση δεν αποτιμάται και δεν αξιολογείται
- Ο επιμερισμός αρμοδιοτήτων για τα επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα σε διάφορους υπεύθυνους φορείς (ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, Ε.Ο.Τ., Νομαρχίες) δε διευκολύνει τη δημιουργία συνολικής εικόνας για την ποιότητα του περιβάλλοντος ενώ συχνά δημιουργεί γραφειοκρατικές εμπλοκές και καθυστερήσεις στη λήψη κοινών αποφάσεων

Είναι φανερό ότι για μια σωστή τουριστική ανάπτυξη που να μεγιστοποιεί το όφελι και να ελαχιστοποιεί τις τουριστικές επιπτώσεις στο περιβάλλον απαιτούνται κατάλληλοι περιορισμοί, μέτρα, έργα, κίνητρα και γενικότερα πολιτικές, τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. (78)

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Βιβλίο Κοινωνιολογία του Τουρισμού, Λύτρας Περικλής Ν., Β' έκδοση, Εκδόσεις INTERBOOKS σελίδα 169.
2. Βιβλίο Κοινωνιολογία του Τουρισμού, Λύτρας Περικλής Ν., Β' έκδοση, Εκδόσεις INTEROOKS σελ. 170-171.
3. Βιβλίο Κοινωνιολογία του Τουρισμού, Λύτρας Περικλής Ν., Β' έκδοση, Εκδόσεις INTEROOKS σελ. 174.
4. Βιβλίο Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ρούπας Βασίλειος- Λαλούμης Αθανάσιος, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα, σελ.85-86.
5. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 122.
6. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, 123-124.
7. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 124-126.
8. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ.57-58
9. Βιβλίο Επυπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ.21-22.
10. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ.16-17.
11. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ.17.

12. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ. 18-20.
13. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης Αμ, ΠΠασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993,σελ.21.
14. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ. 246.
15. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.247.
16. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.247.
17. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.247-248.
18. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.248-249.
19. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.249.
20. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 62-64.
21. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.60.
22. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.61.
23. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.61.
24. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ. 73 6-73 8.
25. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.64-65.

26. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.758-759.
27. GRECOTEL Α.Ε., Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα και αποτελέσματα.
28. GRECOTEL Α.Ε., Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα και αποτελέσματα
29. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.73 8—739
30. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω
31. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.755-757
32. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.757-758.
33. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π.Γκόλφη ΑΜ, Κ.Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.65-66.
34. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.66.
35. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.759-761.
36. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 72-73.
37. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά 1997, σελ.762-763.
38. Βιβλίο Τουριστικό Δίκαιο, Πουλάκου - Ευθυμιάτου Αντωνία, Β' έκδοση, εκδόσεις Αω. Σακκουλά, 1997, σελ.763-764.
39. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.213-214.
40. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.215.
41. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.215.

42. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.252-253.
43. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.254.
44. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.254.
45. Βιβλίο Τουριστική Γεωγραφία, Πολίτης Μιχάλης, Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ.254-255.
46. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.216-217.
47. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.94-95.
48. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.83.
49. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 84.
50. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική αν Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.84-85.
51. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 85.
52. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.86.
53. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ.86.
54. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό

- Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 146.
78. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π.Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 147.
79. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 148.
80. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 148-149.
81. Βιβλίο Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη (Τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας). Ομάδα Εργασίας, Π. Γκόλφη ΑΜ, Κ. Δαγκλή Αμ, Δ. Καββαδίας ΑΜ, Κ. Κραντονέλλης ΑΜ, Π. Πασχάλη ΧΜ, Αθήνα 1993, σελ. 151-152.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ε.Ο.Τ : Τουρισμός και περιβάλλον - Τουριστικές Επιχειρήσεις

ΛΥΤΡΑΣ, ΠΕΡΙΚΛΗΣ Ν., « Κοινωνιολογία του τουρισμού », Β' ΕΚΔΟΣΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ INTERBOOKS.

ΜΑΦΥΜΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ., <-<Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων ».
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ. Αθήνα.

ΠΟΛΙΤΗΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ., « Τουριστική Γεωγραφία ». ΕΚΔΟΣΕΙΣ INTERBOOKS.

ΠΟΥΛΑΚΟΥ - ΕΥΘΥΜΙΑΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑ., « Τουριστικό Δίκαιο ». Β' ΕΚΔΟΣΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ.Ν.ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1997.

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ " Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη". Ομάδα εργασίας : Π. ΓΚΟΛΦΗ ΑΜ, Κ.ΔΑΓΚΛΗ ΑΜ, Δ.ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΑΜ, Κ.ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗΣ ΑΜ, Π.ΠΑΣΧΑΛΗ ΧΜ, Αθήνα 1993.

GRECOTEL. Α.Ε. « Περιβαλλοντικό πρόγραμμα και αποτελέσματα». Tourism and agriculture "a symbiotic relationship".